

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

DE BURGER VOOR DE STRAFRECHTER

De opzet van deze bijdrage over de verhouding tussen de burger en de rechter is beperkt. Het ligt slechts in de bedoeling enkele kenmerken die aan de "rechterlijke macht" worden toegeschreven te bespreken (I), eraan te herinneren op welke wijze de burger over het gerecht wordt voorgelicht (II) en vervolgens een bescheiden poging te wagen tot het formuleren van betere voorwaarden, waarin de ontmoeting tussen rechter en "rechtzoekende", hij weze delinquent, slachtoffer of getuige, zou kunnen plaatshebben. Deze verbeterde voorwaarden impliceren voornamelijk een beter onthaal van de rechtzoekende (III), een vereenvoudiging van de procedure (IV), inzonderheid wat de terechtzitting betreft (V) en een vereenvoudiging van de gerechtelijke stijl (VI).

Inspanningen om die doeleinden te bereiken zouden evenwel overbodig zijn indien het mogelijk ware het strafgerecht zonder meer af te schaffen (VII).

I. Enkele kenmerken die aan het strafgerecht worden toegeschreven

Opiniepeilingen zijn algemeen in zwang en ook het gerecht ontsnapt niet aan die mode.

De opinie draagt evenwel niet het kenmerk van monolitisme of van eenvoud die het zouden mogelijk maken op grond daarvan een wetenschappelijke redenering, laat staan een algemene regel, op te bouwen "L'opinion est un phénomène fluctuant ..., dépendant de l'événement et des situations"¹. De waarheid ontsnapt gemakkelijk aan de wet van het getal.

Criminologen en vooral penologen hebben, onder de indruk van de overbevolking van de strafinrichtingen, de neiging kritiek uit te brengen op de buitenmatige strengheid van de magistraten, terwijl hun in de openbare opinie een *overdreven toegeeflijkheid*

wordt verweten². Het hoeft geen betoog dat de opinies uiteenlopen naargelang zij worden naar voren gebracht hetzij door een gedetineerde (op 1 juli 1974 bedroeg het aantal gedetineerden 5.849), hetzij door een persoon die het slachtoffer is geweest van een misdrijf (per jaar bevinden zich honderdduizenden personen in dat geval). De getuige van zijn kant zal zich erover ergeren dat hij werd opgeroepen en zijn beurt dient af te wachten, maar wordt hijzelf slachtoffer van een diefstal of een ongeval, dan zal hij zich erover beklagen dat hij niemand vindt om de dader te helpen identificeren.

Er dient ook te worden opgemerkt dat de openbare opinie meer geloof hecht aan de eerlijkheid van de magistraten dan aan de doelmatigheid van hun optreden, steunende op het feit dat de strafmaatregelen blijkbaar het toenemen van de delinquentie niet beletten.

Het is een bedroevend feit dat de recidive niet afneemt en dat geen sanctie, of ze nu zwaar of licht is, het volledig bewijs van haar doelmatigheid heeft geleverd, althans voor degenen op wie zij kon worden toegepast. Geen enkel systeem van behandeling van delinquenten blijkt tot geestdrift te kunnen stemmen. Het ene systeem schijnt zelfs niet doelmatiger dan het andere³. Bovendien is het misschien geraden het "zwarte cijfer" van de delinquentie niet te kennen, wat ten slotte slechts een relatieve waarde geeft aan de beoordeling van de inspanningen die worden gedaan om de daders te identificeren en

² *La société face au crime*, Travaux de la commission d'enquête sur l'administration de la justice en matière criminelle et pénale au Québec, Montréal, Gouvernement du Québec, Ed. Roch-Lefebvre, Annexe 6, 1969; P. GOFFIN en C. TSAMADOU, "Opinions et attitudes à l'égard de la justice", *Revue de l'Institut de sociologie de l'Université libre de Bruxelles*, 1972, 444 en 476.

³ *Les méthodes d'évolution et de planification dans le domaine de la criminalité*, Premier colloque européen de criminologie, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1973; J. LÉAUTÉ, Le nouveau doute sur la possibilité d'amender les délinquants en les privant de liberté, *Rev. int. pol. crim.*, 1974, 202; P. ROBERT en C. FAUGERON, *op. cit.*, p. 666.

¹ P. ROBERT en C. FAUGERON, "L'image de la justice criminelle dans la société", *R.D.P.*, 1972-73, 670.

te straffen, of om een reclassering van delinquenten te bereiken.

In het algemeen worden de rechters niet verdacht van omkoopbaarheid, maar men stelt het feit aan de kaak dat het aantal rechters die uit de arbeidende klassen afkomstig zijn, zeer gering is. Dit geldt evenwel niet alleen ten opzichte van de magistraten, maar van alle universitair gediplomeerden en kan slechts verholpen worden door een verdere democratisering van het onderwijs. Intussen moeten de magistraten zich ervan bewust zijn dat zij tot een bevoorrecht milieu behoren, zo niet door bezit, dan wel door cultuur en door de vastheid van hun betrekking, en dat zij ertoe gehouden zijn de nodige inspanning te doen om zich te kunnen vergewissen van de mentaliteit en de betrachtingen van hun medeburgers.

Men heeft terecht de totale leegte onderstreept van de mythische figuur van een gerecht dat volkomen los zou staan van alle maatschappelijke verhoudingen en op mechanische wijze wetteksten zou toepassen.

De magistraat is niet blind voor de sociale evolutie; hij speelt hierbij zelfs een actieve rol door de wet uit te leggen overeenkomstig de bedoeling welke hij acht die van de wetgever te zijn en overeenkomstig het belang van de rechtzoekenden, met voor ogen de formule van Lacordaire:

"Entre le fort et le faible,
Entre le riche et le pauvre,
Entre le maître et le serviteur,
C'est la liberté qui opprime,
C'est la loi qui affranchit".

De regels van het strafrecht kunnen inderdaad worden herleid tot het verbod anderen te schaden, en het is dit verbod dat het mogelijk maakt te ontkomen aan de heerschappij van de sterkste⁴.

De onafhankelijkheid en de objectiviteit die de magistratuur voor zich opeist, betekenen derhalve geenszins een onverschilligheid ten opzichte van de sociale werkelijkheid en meermaals werd de nadruk gelegd op de scheppende rol van de rechtspraak binnen de door de wet gestelde perken⁵.

De onafhankelijkheid van de magistraat is niets anders dan de mogelijkheid, buiten elke dwang, openbare vorderingen in te stellen en te vonnissen.

De rechterlijke macht is niet rechtstreeks onderworpen aan de controle van de burgers. Dit is een voorwaarde voor haar onafhankelijkheid, maar tevens de reden van de beperking van haar recht. Rechters mogen niet besturen. Zij mogen geen uit-

spraak doen bij wege van algemene en als regel geldende beschikking. Zij mogen slechts op concrete gevallen de wet toepassen, terwijl aan de wetgever de zorg wordt gelaten de wet te wijzigen of aan te vullen, wanneer hij geen vrede neemt met de wijze waarop de rechter de wet toepast.

Het strafrecht heeft evenwel ook een *politiek doel*, in de zin dat het streeft naar de bescherming van bepaalde fundamentele waarden die onmisbaar zijn voor het voortbestaan en de vooruitgang van enkeling en gemeenschap⁶. Het is bijgevolg normaal dat de magistratuur aan die waarden gehecht is, evenals aan de maatschappij die haar heeft voortgebracht.

Maar de schadelijke rol van de politiek — in de engere zin van partijpolitiek — komt tot uiting bij de benoemingen en de bevorderingen van magistraten. Hij werd meermaals aangeklaagd door de hogere vertegenwoordigers van de magistratuur en van de universiteit⁷, evenals door bepaalde parlementsleden en door de pers. Het wordt nochtans zeer weinig betwist dat de magistraten bij de uitoefening van hun ambt, blijk geven van een volkomen onafhankelijkheid ten opzichte van politieke partijen en zich geenszins bekommeren omtrent de politieke opinie van de rechtzoekenden⁸. Dit "apolitisme" betekent geenszins "allégeance au pouvoir en place" zoals dit wordt verkondigd door leden van het "Syndicat français de la magistrature"⁹, maar eenvoudig de toepassing, zo onpartijdig mogelijk, van de door het Parlement aangenomen wetten.

Mochten bepaalde magistraten laten blijken dat zij behoren tot deze of gene politieke strekking, dan zou zulks niet alleen hun onpartijdigheid in het gedrang brengen, maar ook ideologische conflicten onder hen uitlokken die ten eerste nadelig zouden zijn voor de goede werking van het gerecht¹⁰.

Voorzeker zou de rechterlijke macht aan betekenis erbij inschieten, indien de wet slechts het werk zou zijn van een oligarchie; indien bv. "les critères juridiques et administratifs de la marginalité sont fixés par des minorités dominantes qui manipulent des abstractions réductrices"¹¹. Dit zou erop neerko-

⁶ M. LOPEZ-REY, "La justice criminelle et la formation des juges, des magistrats du ministère public et des avocats", R.D.P., 1962-63, 489.

⁷ W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, "Overwegingen omtrent de kunst recht te spreken en de uitoefening van het rechterlijk ambt", R.W., 1973-74, 113, J.T., 1975, 509; P. FORTIERS, *Le droit investi par la politique*, Discours prononcé à l'occasion de la séance solennelle de rentrée de l'Université libre de Bruxelles, le 4 octobre 1974, p. 6.

⁸ M. STORME, "De achterkant van het gerecht — Kanttekeningen bij een openingsrede", R.W., 1973-74, 458.

⁹ *Le Figaro*, 22 november 1974.

¹⁰ Y. TOMEO, *La crise du rôle du juge en Italie*, Cahiers de défense sociale, Nouvelle série, n° 1, p. 58.

¹¹ S.V. "Compte rendu des journées du Groupe d'étude pour une réforme de la médecine (G.E.R.M.), R.D.P., 1973-74, 925.

⁴ P. ROBERT en C. FAUGERON, *op. cit.*, p. 710.

⁵ L. CORNIL, *De taak van magistraat en advocaat op het gebied van het strafrecht*, Openingsrede van 15 september 1936, p. 20; R. LEGROS, "Considérations sur les motifs", R.D.P., 1970-71, 7; *Rapport du sous-comité du Comité européen pour les problèmes criminels sur le sentencing*, Strasbourg, Conseil de l'Europe, 1974, p. 37.

men "le pays réel et le pays légal" tegenover elkaar te stellen. Bovendien zou men het dan moeten eens worden over een meer democratische wijze om zich sociale gedragsregels voor te schrijven en die te doen toepassen.

Sommigen menen, niet ten onrechte trouwens, dat het gerecht niet voor een ieder gelijk is, dat de economisch misdeelde ook in de gerechtelijke procedure benadeeld is, dat de beschikking over veel geld ertoe kan bijdragen een proces te winnen, althans in burgerlijke zaken¹². De rechtzoekende die over geld beschikt kan inderdaad gemakkelijker de medewerking verkrijgen van doorgewinterde advocaten en deskundigen, terwijl de behoeftige aangewezen is op de hulp, trouwens dienstwillige en toegewijde hulp, van de door het bureau voor rechtsbijstand aangewezen stagiairs.

Overigens bevoordeelt de toenemende complexiteit van de wetgeving degenen die beschikken over intellectuele en materiële middelen die het mogelijk maken de wetgeving grondig te kennen en ze in voorkomend geval te omzeilen. Men moet zich derhalve verheugen over het feit dat juristen zich inspannen om in eenvoudige termen het gewoon publiek voor te lichten omtrent de wet, hetzij via radio en televisie, hetzij door middel van brochures¹³, hoewel men kan betreuren dat sommige van die vulgarisatiewerken a priori elke tussenkomst van de politie als vexatoire brandmerken¹⁴.

Op strafrechtelijk gebied geeft het feit dat een delinquent bevoordeeld is op professioneel of materieel vlak, gewoonlijk aanleiding tot een zwaardere straf daar hij zich niet kan beroepen op verzachtende omstandigheden voortvloeiend uit materiële of sociale nood.

Maar voor zover het recht ook steun, bescherming, reclassering wil zijn, ontsnappen degenen die geen hulp behoeven, gemakkelijker aan elke gerechtelijke tussenkomst, inzonderheid op het gebied van de jeugdbescherming. Inzake voorlopige hechtenis, voorwaardelijke invrijheidstelling of invrijheidstelling op proef, zal degene die familie, woning en werk heeft, noodzakelijkerwijze bevoordeeld zijn in vergelijking met degene die dit alles moet ontberen. Het is derhalve onbetwistbaar dat soms de gelijkheid voor de wet de bekrachtiging van de ongelijkheid van de toestanden tot gevolg heeft. Weliswaar is het gerecht een van de werktuigen waarover de maatschappij beschikt om de ongelijkheden te verminderen. De tussenkomst van het ge-

recht alleen kan evenwel die ongelijkheden niet wegwerken¹⁵.

Zou het gerecht, om op dit gebied een meer belangrijke rol te vervullen, niet méér moeten open staan voor de *verdediging van collectieve belangen* in plaats van de betwistingen in individuele termen te stellen?¹⁶ Zou het bv. niet geraden zijn de toegang tot het praetorium te vergemakkelijken voor de sociale vertegenwoordigers, zoals dit reeds voor de arbeidsrechtbanken het geval is?

In Polen en in de Sovjetunie kan de sociale vertegenwoordiger in het proces een rol spelen door het indienen van verzoekschriften, door het afleggen van verklaringen, of door ter terechtzitting op te treden voor of tegen de beklaagde¹⁷.

Sedert enkele jaren kennen wij "onderzoekscmissies" die soms doen denken aan "volksrechtbanken" die, op grond van onvolledige voorlichting, beslissingen nemen die niet vrij zijn van passie. Is de oprichting van zodanige commissies niet ten dele het gevolg van het stilzwijgen van de magistratuur en van het feit dat deze geen toegang tot het gerecht verleent aan groeperingen die geen "rechtspersoonlijkheid" hebben of die het bewijs niet brengen van een "persoonlijk en rechtstreeks belang"?

Individualisme eveneens in de schoot van de magistratuur zelf ... Vandaar het gebrek aan eenvormigheid van de beslissingen dat dikwijls aan de rechtbanken wordt verweten en de aarzeling van de wetgever om hun appreciatiebevoegdheid uit te breiden. Uit naam van hun onafhankelijkheid weigeren de rechters, en dit is maar gelukkig ook, de minste richtlijnen te ontvangen voor de toepassing van de wet. Zij staan afkerig tegenover raadgevingen, zelfs tegenover samenkomsten met collega's welke tot doel mochten hebben meer eenvormigheid in hun beslissingen te brengen. De normale weg om de eenvormigheid van de rechtspraak te bevorderen is de aanwending van de door de wet geregelde rechtsmiddelen en in dit opzicht vervult het openbaar ministerie, één en ondeelbaar, de hem opgelegde rol¹⁸, ofschoon de recente vermeerdering van het aantal hoven van beroep niet geëigend is om die taak te vergemakkelijken.

Het gebrek aan eenvormigheid kan trouwens ook het gevolg zijn van de aan het openbaar ministerie

¹² S. VERSELE, "Juger la Justice?", *Revue de l'Institut de sociologie de l'Université libre de Bruxelles*, 1972, 383;

¹³ T. CHOMÉ en G. RENIERS, *Vous et la loi*, Ed. Readers Digest, 1975; *Quels sont vos droits? Guide des parents, des éducateurs et des jeunes*, Gembloux, Ed. Duculot, 1973.

¹⁴ J.H. BEAUTHIER en J. HAMAIDE, *Vos droits face à la police, au propriétaire, au patron*, Brussel, Ed. Vie ouvrière, 1974.

¹⁵ P. VAN ECKHAUT, "Recht in een averechtse maatschappij", *R.W.*, 1970-71, 729.

¹⁶ J. DU JARDIN, "Openbaar belang en groepsbelang", *R.W.*, 1968-69, 675; J. CORNELOUP, "Discours d'ouverture du 46ème Congrès de l'Association des avocats de France", *Le Monde*, 1 juni 1974; "Le citoyen et la justice", *La Relève*, 23 april 1966.

¹⁷ M. CIESLAK, "La nouvelle procédure pénale en Pologne", *R.D.P.*, 1969-70, 741.

¹⁸ R. HAYOT DE TERMICOURT, "Propos sur le ministère public", *R.D.P.*, 1936-37, 975; J. MATTHIJS, "Het openbaar ministerie overkoepelend eenmakingsorgaan in de nieuwe gerechtelijke organisatie?", *R.W.*, 1966-67, 73, *J.T.*, 1967, 433.

toekomende bevoegdheid om vrij te oordelen over de opportuniteit van de vervolgingen¹⁹. Maar de verscheidenheid op dit gebied wordt verminderd door het hiërarchisch toezicht en tevens door de aan de slachtoffers geboden mogelijkheid rechtstreeks te dagvaarden en zich burgerlijke partij te stellen en door de controle die de verdediging en de rechtbank uitoefenen.

De meeste kritieken, gericht tegen het gerecht, zelfs zo zij niet fundamenteel zijn, betreffen *zijn complexiteit, zijn moeilijke toegankelijkheid, zijn traagheid*.

Men heeft dikwijls aan de kaak gesteld de wirwar van de bevoegdheden, de doolhof van de paleizen van justitie, de veelvuldige uitstellen van een zaak, de tweevoudige monoloog van de pleiters ten overstaan van een voorzitter, soms onbewogen en zwijgzaam, de duisternis van de juridische taal, de lange duur van de expertises en van de rechtsmiddelen. Het gerecht, zo sprak de procureur-generaal Aydalot, is voor de burger het beloofde land, maar hoeveel rode zeeën en woestijnen moet hij niet doorkruisen alvorens het te bereiken²⁰.

Die rode zeeën en die woestijnen zijn ook "un univers clos où se rencontrent des initiés"²¹. De juridische techniek blijft een slagboom die alleen ingewijden kunnen ophalen. De techniek, trouwens onmisbaar voor elke sociale regeling, biedt een moeilijke doorzichtigheid en verbergt de ingang van het praetorium voor degenen die daarin zouden willen binnendringen.

Wat de achterstand van de voor het gerecht hangende zaken betreft, deze is zo in de zeden doorgedrongen dat de woordenboeken de term aangeven onder de staande uitdrukkingen²².

Op te merken is evenwel dat er volgens de statistieken van het Brusselse parket in verhouding tot het geheel van behandelde strafzaken (met inbegrip van de in december binnengekomen zaken), ongeveer 10 % strafzaken in onderzoek blijven op het einde van elk jaar. De aanzienlijke aanwas van de in 1974 vastgestelde criminaliteit (13.9 % meer dan in 1973) heeft in dit opzicht slechts een lichte vermeerdering van de in onderzoek blijvende zaken tot gevolg gehad (16.087 op 142.576, d.i. 11.3 % in plaats van 9.9 % in 1973). De *gemiddelde* duur van een strafrechtelijke informatie overschrijdt amper één maand.

Wat de instructies betreft, noteerde men op 31 januari 1975, dat slechts 292 instructies meer dan zes maanden in beslag namen, waarbij zij vermeld dat te Brussel ieder jaar met 4.000 instructies wordt begonnen.

In hetzelfde arrondissement worden de strafzaken, overeenkomstig de wensen van de Balie, ongeveer twee maanden na het sluiten van de informatie of van de instructie, voor de correctionele rechtbank vastgesteld. De termijn voor de dagvaarding van gedetineerden is natuurlijk veel korter.

Dit neemt niet weg dat de maatschappij in het algemeen aanstuurt op een juridisch systeem dat sneller werkt, dat meer toegankelijk is, dat niet alleen voor ingewijden is bestemd, dat dynamisch en doeltreffend is²³.

II. Voorlichting omtrent het gerecht

Zoals dit het geval is met de voorlichting omtrent het geheel van sociale verschijnselen, is het publiek ook voor de informatie omtrent de werking van het gerecht afhankelijk van de mass-media²⁴.

Die media misvormen echter het beeld van het gerecht door de nadruk te leggen op het strafgerecht, op de misdrijven met de meest ernstige gevolgen (doodslag, hold-up, financieel schandaal), op de werkelijke of onderstelde politieke kanten van een rechtszaak, op de verdediging van belangen die eigen zijn aan het beroep van de journalist (verdediging van de vrije meningsuiting en van het recht op het beroepsgeheim ... van de journalist).

Bovendien heerst ook in de wereld van de voorlichting de wet van vraag en aanbod. Bepaalde voorlichtingsorganen spannen zich eerder in om aan de verlangens van hun cliënteel te voldoen, dan wel om het publiek op de hoogte te brengen door een objectieve en volledige voorlichting en om de betrachtelingen van het publiek op een hoger peil te brengen. In zulke mate dat die organen de opinie achternalopen in plaats van haar de weg te tonen door haar te onderrichten²⁵. Zo komt het dat delinquenten, slachtoffers, politiebeambten om de beurt, naargelang van de omstandigheden, aan de schandpaal worden gebonden of met een stralenkrans worden getooid, de lezer ondersteld zijnde weinig begerig te zijn naar genuanceerde voorlichting en beoordeling.

Het is in ieder geval zo, dat de kroniek betref-

¹⁹ A. GLÈSNER, "Le classement sans suite et l'opportunité des poursuites", R.D.P., 1972-73, 353; A. DAVIDOVITCH en R. BOUDON, "Les mécanismes sociaux des abandons de poursuites", *Année sociologique* 1964, 215.

²⁰ AYDALOT, *La justice dans le monde moderne*, Rapport au Colloque de l'Association de la magistrature, mei 1965.

²¹ J.M. THEOLLEYRE, *Le Monde*, 13 mei 1965.

²² F. VANPARIJS, Rede ter gelegenheid van zijn installatie als eerste voorzitter van het Hof van Beroep te Gent, R.W., 1974-75, 1070.

²³ J. MATTHIJS, *ibidem*, 1066.

²⁴ T. PETERS en L. DUPONT, "L'image de marque du hold-up et ses implications pour une politique criminelle", R.D.P., 1974-75, 95.

²⁵ L. DE BRAY, G. FISCHER en S.C. VERSELE, "Justice et publicité - Les problèmes posés par la publicité donnée aux actes criminels et aux procédures pénales", R.D.P., 1959-60, 492.

fende criminaliteit en gerecht steeds met grote belangstelling wordt onthaald²⁶.

De *controle van de burgers* is een voorwaarde voor een gezond gerecht. Het principe van de openbaarheid van de debatten voor de rechtbank is erkend, zowel door de Belgische Grondwet (artt. 96 en 97) als door het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (art. 6).

Op 4 oktober 1974 vernietigde een arrest van de Franse Conseil d'Etat een Décret van 20 juli 1972 volgens hetwelk het sluiten der deuren kon worden toegestaan op verzoek van alle partijen²⁷. De openbaarheid der debatten is immers niet alleen in het belang van de partijen opgelegd, maar ook met het doel de democratische controle op de werking van het gerecht te waarborgen.

In onze tijd komen tot uiting, aan de ene kant een algemene strekking om de vraagstukken, ook die welke zich voordoen op het gebied van het gerecht, in het openbaar te onderzoeken, en aan de andere kant een toenemende bezorgdheid om de instemming van de openbare opinie te krijgen.

Daarenboven kunnen de opsporingsdiensten van de politie slechts doeltreffend werken als zij kunnen rekenen op de hulp van het publiek, dat daarom moet worden voorgelicht omtrent de nagestreefde doeleinden en, in zekere mate, omtrent de methodes en de resultaten van de opsporing²⁸.

De magistratuur staat nu wel betrekkelijk afgezonderd ten opzichte van de andere machten en dit is een voordeel. Maar daaruit volgt dat haar invloed weinig voelbaar is.

Zij is slecht gekend door de openbare opinie, die haar dikwijls in vereenvoudigde, zelfs karikaturale vormen ziet en soms haar menselijkheid betwijfelt.

Zij moet dikwijls weinig duidelijke teksten toepassen. Bij de voorbereiding van die teksten wordt zij zelden geraadpleegd en hun vexatoir karakter komt eerder tot uiting dan de beweegredenen, vooral in de ogen van degene die ze niet naleeft.

De beslissingen van de strafgerichten schijnen dikwijls halve maatregelen, compromissen tussen sanctie en behandeling, te zijn.

Gewoonlijk is het slechts in wetenschappelijke milieus dat de magistratuur in het openbaar optreedt: universiteit, juridische congressen, gespecialiseerde publikaties. Moet zij niet, als zodanig, in ruimere kringen de doeleinden en de middelen van haar werking doen kennen en zich meer "doorzichtig" tonen²⁹?

²⁶ G. DE BOCK, "Justice et publicité - La répercussion de la publicité donnée aux crimes et aux délits sur l'opinion publique - Un sondage d'opinion dans la ville de Gand", R.D.P., 1960-61, 39.

²⁷ *Le Figaro*, 8 oktober 1974.

²⁸ G.D. GOURLEY, *Public relations and the police*, Ed. Charles C. Thomas, Springfield Illinois, U.S.A., 1953.

²⁹ M. STORME, *op. cit.*, 459, voetnoot 8.

In ieder geval moet een justitie langs de straat, blootgesteld aan de passies van de gewone man, worden vermeden.

Een magistraat die niet weet te zwijgen en onvoldoende weerstaat aan de valstrikken van de publiciteit, kan de faam van de rechtzoekende schaden, aanleiding geven tot verdenking van partijdigheid, zelfs volharden in de dwaling om ze niet in het openbaar te moeten erkennen.

Het geheim van de strafinformatie en de instructie is het enige middel om de vereiste waarborgen te geven voor de beveiliging van het vooronderzoek, voor de rechten van de verdediging en voor de faam van de personen die erbij betrokken zijn³⁰.

Reeds in 1931 heeft L. Cornil zijn spijt uitgedrukt over de onmacht van de rechterlijke overheid om met goed gevolg "de sluwheid" van de reporters te bestrijden. En toch was hij in werkelijkheid gewoond voor een bepaalde *voorlichting* met inachtneming van sommige regels en waarborgen³¹.

Men eist terecht een politiek van opvoeding en informatie met betrekking tot de doeleinden van de rechterlijke macht en de door haar gevolgde methodes. Zodanige politiek vereist de medewerking van de onderwijsnetten en de organisaties van volwassenen: type-lessen, begeleidende en gecommentarieerde bezoeken, voordrachten, vulgarisatiebrochures, contactcommissies, enz.³².

Met betrekking tot de informatie betreffende de ene of de andere rechtszaak, moeten de personen die daarbij betrokken zijn als aanklager of beklagde, op ieder ogenblik en enkel onder voorbehoud van het geheim van het onderzoek, in de mogelijkheid zijn de stand van de procedure te kennen (informatie, instructie, seponering, vaststelling ter terechtzitting, enz.).

Het parket te Brussel heeft sedert verscheidene jaren een magistraat aangewezen, die belast is met de betrekkingen met de pers en daarbij bepaalde gedragslijnen in acht neemt die werden aanvaard door een uit magistraten en journalisten samengestelde commissie³³. De opdracht die hij vervult met medewerking van de hoofdcommissaris voor gerecht-

³⁰ "Communiqué de l'Union des jeunes avocats à la cour d'appel de Paris", *Le Monde*, 22 november 1974.

³¹ L. CORNIL, "La nécessité de rendre à l'instruction préparatoire le caractère légal qu'elle a perdu", R.D.P., 1931, 824; H. BEKAERT, "La réforme de la procédure pénale", R.D.P., 1962-63, 728.

³² G. CAPRASSE, *Position de la F.G.T.B., régionale de Charleroi, sur l'accès du justiciable au prétoire, au travers de l'expérience des tribunaux de travail*, Rapport au Congrès de l'Union nationale des magistrats de première instance, Charleroi, oktober 1972; *Position du Syndicat de la magistrature française*, Dossier du Centre-Action-Droit (C.A.D.) sur la fonction du juriste dans la société, 1973; VAN HAEGENDÖREN e.a., Voorstel van wet op de rijksinformatiecentra, *Parl. Besch., Senaat*, 1974, nr. 198.

³³ L. DE BRAY, G. FISCHER en S.C. VERSELE, *op. cit.*, 499, voetnoot 25.

telijke opdrachten, bestaat erin voorlichting te geven betreffende de meest ernstige criminele zaken aan een ploeg rechtbankverslaggevers. De inlichtingen worden slechts met toestemming van de onderzoeksrechter verstrekt, indien hij de zaak onder zich heeft. De identiteit van de slachtoffers en van de aangehouden personen wordt met de meeste omzichtigheid doorgegeven, zonder nochtans uit het oog te verliezen dat de pers die gewoonlijk oordeelt de identiteit kenbaar te moeten maken, deze in vele gevallen gemakkelijk kan kennen door getuigen te ondervragen. De gevolgde methode maakt het mogelijk veelal een onderzoek te vermijden dat door ijverige journalisten naast het officieel onderzoek zou worden ingesteld en dat tot gevolg zou kunnen hebben dat getuigen worden beïnvloed of dat de daders of hun medeplichtigen vooraf gewaarschuwd zouden zijn.

Als tegenprestatie aanvaarden die verslaggevers geen ruchtbaarheid te geven aan de identiteit van bepaalde delinquenten, zelfs na de openbare terechtzitting (primaire delinquenten of delinquenten die tot voorwaardelijke straffen werden veroordeeld, enz.) of aan sommige inlichtingen, waarvan de openbaarheid het onderzoek zou kunnen schaden.

Ofschoon, spijtig genoeg, andere journalisten de deontologie niet eerbiedigen die uit vrije wil werd aanvaard door de rechtbankverslaggevers, staat de Belgische pers wat het gebied der gerechtszaken aangaat, op een tamelijk hoog vlak, op enkele betreurenswaardige uitzonderingen na.

Ten opzichte van belediging, laster en eerroof, gepleegd bij wege van de pers, is de rechtspleging voor het hof van assisen ten zeerste onaangepast, daar zij aan de schuldigen een bijkomende publiciteit verzekert en nog sterker de eer van de slachtoffers kan aantasten. Deze laatsten zijn derhalve aangewezen op een vordering tot schadeloosstelling voor de burgerlijke rechtbank, die op dit gebied zeer streng zou moeten zijn.

III. *Onthaal van de rechtzoekende*

De Negende Conferentie van de Europese ministers van Justitie te Wenen op 30 en 31 mei 1974, heeft een onderzoek gewijd aan de verslagen van de ministers van Justitie van Italië en van Oostenrijk, die de interne en internationale aspecten van het probleem van de toegang tot de *burgerlijke* rechtbank behandelden. De Conferentie heeft de toegang tot het gerecht beschouwd als een fundamenteel recht dat in botsing komt met verscheidene hinderpalen, zoals de techniciteit van het gerechtelijk apparaat, de duur van het proces en hinderpalen van economische en sociale aard, waardoor het wenselijk is naast de gewone rechtsbijstand een extra-judiciaire bijstand te voegen, inzonderheid voor per-

sonen die zich in een nadelige toestand bevinden ingevolge hun economische situatie of doordat zij behoren tot een sociale minderheidsgroep.

Het *strafgerecht* wekt soortgelijke opmerkingen op.

In zijn bekend rapport "Pour une réforme d'ensemble de la justice pénale" legde R. Arpaillange, directeur van de dienst voor criminele zaken en genade bij het Franse Ministerie van Justitie, in 1972 de nadruk op de noodzakelijkheid de betrekkingen tussen gerecht en rechtzoekenden te verbeteren, inzonderheid door de oprichting van een bureau voor onthaal, de vereenvoudiging van de juridische taal, de verspreiding van drukwerken met voorlichting, de eerbied voor de waardigheid van de beklaagde, een betere begeleiding van de rechtzoekende in de loop van de rechtspleging, de schadeloosstelling van de slachtoffers door een gerechtelijk waarborgfonds.

In een omzendbrief van de Franse minister van Justitie, gedagtekend 9 mei 1973, werd het de hoofden van de hoven van beroep aanbevolen — ten minste in de belangrijke gerechten — een magistraat aan te wijzen die voor de betrekkingen met het publiek zou instaan. Het gerecht is inderdaad een macht, dit wil ook zeggen een openbare dienst die toegankelijkheid, begrip, snelle werking en doelmatigheid onderstelt³⁴.

Een nieuwe stap werd gedaan door bureaus voor onthaal en gerechtelijke oriëntering op te richten te Valenciennes. Het bureau voor onthaal heeft een vaste standplaats, is samengesteld uit magistraten en ontvangt de rechtzoekenden elke zaterdag in de voormiddag. Het bureau voor gerechtelijke oriëntering is ambulant: het begeeft zich één zaterdag per maand in elk van de vier voornaamste kantonhoofdplaatsen van het arrondissement en is samengesteld uit magistraten, advocaten, sociale assistenten, familiale consulenten, arbeidsinspecteurs. De formule is nog in haar proefperiode. Per week richten zich een twintigtal personen tot dit bureau. Waarschijnlijk beantwoordt dit initiatief aan lokale behoeften. In onze grote agglomeraties duiken overal centra voor informatie op, in zo groot aantal dat onrustige personen hun vrije tijd doorbrengen door het ene centrum na het andere te raadplegen en dan soms uiteenlopende adviezen ontvangen.

Volgens de in december 1970 door een grote meerderheid van de vaste commissie van het Franse Syndicat de la magistrature aanvaarde besluiten zouden de bureaus voor voorlichting en onthaal moeten gehouden worden door een officieel aangestelde "secretaris-griffier" eerder dan door een ma-

³⁴ J.L. NADAL, "Réflexions sur la naissance d'une nouvelle fonction: la fonction du magistrat chargé des relations avec le public", *Rev.sc.cr.dr.pen.comp.*, 1973, 769.

gistraat, een advocaat, een jonge licentiaat in de rechten of een hostess. Het komt er inderdaad op aan voorlichting te geven die een uitgebreide kennis van de gerechtelijke organisatie vereist, zonder zich te wagen op het gebied van de juridische raadpleging.

Uitsluitend om die opdracht te vervullen, werd te Brussel bij de oprichting van de arbeidsgerechten een onthaalbureau opgericht met personeelsleden die geen jurist zijn.

Het parket van zijn kant heeft een bijkomende inspanning moeten vragen van zijn secretariaat om uit diens midden en zonder verhoging van het aantal personeelsleden, een ervaren klerk-secretaris aan te wijzen die, naast andere functies, belast is met het onthaal van bezoekers. Dat die onthaaldienst zonder twijfel aan een noodwendigheid beantwoordt, blijkt uit het feit dat hij sedert zijn oprichting op 1 september 1974 tot 1 februari 1975, het bezoek kreeg van ongeveer 1300 personen. In de loop van de maand januari 1975 werden 300 bezoekers ontvangen. In die getallen zijn niet begrepen de talrijke bezoekers die zich rechtstreeks tot een magistraat of tot een administratieve dienst van het parket wenden.

Er moet weliswaar worden opgemerkt dat onder die 1300 personen zich meer dan 400 advocaten, en meer dan honderd politiebeambten en rijkswachters bevonden.

De bezoeken betroffen voornamelijk: aanvragen om inlichtingen omtrent de gevolgen gegeven aan strafzaken; aanvragen om inlichtingen omtrent familiale aangelegenheden, burgerlijke stand en naturalisatie en verzoeken betreffende de uitvoeringsmodaliteiten van een straf.

Het onthaal van een gedetineerde door de strafinrichtingen stelt specifieke problemen die o.a. door de directeur-generaal Van Helmont werden belicht³⁵.

Het spreekt vanzelf dat de balies hebben getracht de toegang tot de rechtbanken te vergemakkelijken voor de rechtzoekende. De Unie van Belgische Advocaten heeft op haar jaarlijks congres te Brugge in september 1974 geoordeeld dat die toegang werd geremd door de schuchterheid, door bepaalde vooroordelen of door overwegingen van financiële aard.

De "wetswinkels" hebben zoveel van zich doen spreken dat het niet nodig blijkt daarover uitvoerig uit te weiden. Zij bieden zonder twijfel een nieuwe mogelijkheid voor raadgeving in juridische aangelegenheden, dit zonder of bijna zonder kosten. De wetswinkels zijn evenwel blootgesteld aan verscheidene moeilijkheden: de onzekerheid van hun financiële toestand, het gevaar voor politieke of per-

soonlijke propaganda, het moeilijk samengaan van bevoegdheid en geestdrift bij jonge juristen³⁶.

Van zijn kant heeft de minister van Justitie een commissie opgericht om de middelen tot verbetering van de *rechtsbijstand* te onderzoeken, die thans vooral weegt op de schouders van jonge advocaten die doorgaans in geen gunstige financiële toestand verkeren en niet altijd aan de rechtzoekende de bijstand verlenen die deze gerechtigd is te verwachten.

Ook de rechtspleging dient te worden hervormd ten einde het gerecht beter toegankelijk te maken.

Wat de burgerlijke procedure aangaat, houdt het Gerechtelijk Wetboek een aanzienlijke, ofschoon nog onvoldoende, vooruitgang in door de afschaffing van het pleitbezorgerschap, de oprichting van een dienst van de rollen, de veralgemening van de gerechtsbrief en van de geschreven procedure, het invoeren van een vereenvoudigde procedure en de toekenning aan de rechter van een grotere bevoegdheid voor het onderzoek van het rechtsgeding.

Men mag hopen dat de hervorming van het Wetboek van Strafvordering zal gekenmerkt zijn door een zelfde zorg voor vereenvoudiging en voor bevordering van de toegankelijkheid van het gerecht.

IV. Vereenvoudiging van de strafvordering

De moeilijkheid om de regels van de strafvordering vast te stellen komt grotendeels voort uit het feit dat de burger terzelfder tijd door en tegen het strafrecht moet worden beschermd.

Tal van bepalingen van de strafvordering worden beschouwd als een vrijwaring van de vrijheid van de burgers in de mate dat zij de waarborgen, de controlemaatregelen en de rechtsmiddelen vermeerderen. In feite hebben zij toch in vele gevallen eveneens tot gevolg de verantwoordelijkheden te versnipperen en de werking van het gerecht te vertragen, ingewikkeld te maken en zodoende ten slotte te belemmeren.

De slachtoffers ondergaan daardoor nadelen, aangezien zij lang op hun schadeloosstelling moeten wachten. Dit is eveneens het geval voor de beklaagden die zich te lang in voorlopige hechtenis bevinden of die lang na het plegen van het misdrijf gevangen worden gezet, ofschoon een snelle afhandeling van hun zaak een voorwaarde is voor de doeltreffendheid van de opgelegde sanctie³⁷.

Voorzeker zijn betrouwbare waarborgen nodig tegen willekeur en dwaling, maar zal men die waarborgen in de eerste plaats niet vinden in een goede organisatie van de gerechtelijke korpsen eerder dan in de vermeerdering van de rechtsmiddelen³⁸?

³⁶ *Le Soir*, 24 juli 1974.

³⁵ M. VAN HELMONT, "L'accueil du détenu", *Bull. adm. pénit.*, 1972, nr. 1, p. 41.

³⁷ ARPAILLANGE, *Pour une réforme d'ensemble de la justice pénale*, Rapport de la Direction des affaires criminelles et des grâces, Ministère de la Justice, Paris, juli 1972, p. 20.

³⁸ L. CORNIL, *op. cit.*, p. 19, voetnoot 5.

Zou men bovendien de vrijheid van vordering en verdediging voor de rechtbanken en andere gestelde korpsen niet moeten bekrachtigen in een wettekst? Die vrijheid wordt in feite door een ieder erkend, maar is niet bevestigd in een bepaling met algemene draagwijdte³⁹.

Bij onbekendheid met de gedetailleerde ontwerpen van de koninklijke commissaris voor de hervorming van de strafvordering is het niet mogelijk op grond daarvan na te gaan welke vooruitgang in het vooruitzicht moet worden gesteld.

Toch heeft men reeds de automatische correctionalisatie aangekondigd van de meeste feiten die door het Strafwetboek als misdaden omschreven worden en die in de praktijk nooit naar het hof van assisen worden verwezen. Dit zal, overeenkomstig een sedert lang door de penalisten geuite wens, de tussenfase van de procedure in de raadkamer uitsparen⁴⁰.

De ontwerpen waarbij vereenvoudiging wordt nastreefd, gaan evenwel niet zover dat ze de afschaffing van de raadkamer beogen. De rol die haar wordt toebedeeld zou die zijn van een gerecht van beroep betreffende de beslissingen van de onderzoeksrechter, genomen op verzoek van de partijen, aan wie trouwens een meer uitgebreid recht van initiatief zou worden toegekend.

De verlaging van het minimum van de op bepaalde misdrijven gestelde straffen zou het mogelijk maken het beroep op gestereotypeerde verzachtende omstandigheden te vermijden. Dit vraagstuk hoort evenwel bij de herziening van het Strafwetboek⁴¹.

Dat het Franse stelsel van de strafordonnantie en de procedure bij ontdekking op heterdaad in België geen grote geestdrift verwekt, is zonder twijfel te wijten aan de door de minnelijke schikking geboden mogelijkheden. Die mogelijkheden zouden trouwens verruimd dienen te worden. Inzake verkeer werd bovendien de werking van de politierechtbanken en van de secties voor politiezaken bij de parketten aanzienlijk verbeterd, dank zij de inning van de boete ter plaatse, de vereenvoudiging van de processen-verbaal en de beschrijvingen van het ongeval, opgesteld door de partijen zonder tussenkomst van de politie.

Om de duur van het onderzoek in te korten, zou men in de eerste plaats een beroep moeten kunnen

doen op een korps van behoorlijk erkende deskundigen, met betere vergelding van hun diensten, want de tarieven die thans voor hen gelden, sporen hen niet aan een voorrang te geven aan gerechtelijke deskundige onderzoeken.

Vervolgens zou, overeenkomstig een suggestie die voorkomt in het vermelde leerrijke rapport van Arpaillange, gedacht moeten worden aan de mogelijkheid voor de onderzoeksrechter om, na de belangrijkste feiten te hebben vastgesteld, het onderzoek in te korten door voor de overige feiten een beschikking van splitsing te nemen of daaromtrent van de raadkamer een beschikking van onttrekking te bekomen. Het parket zou dan een afzonderlijke informatie kunnen openen, eventueel uitlopende op het seponeren van de zaak.

Het spreekt vanzelf dat de vertraging veroorzaakt door naar het buitenland gezonden ambtelijke opdrachten enkel wordt tegengegaan doordat de vreemde bevoegde overheid een grote ijver aan de dag legt.

Bovendien zou een veralgemeende toepassing van het Europees Verdrag betreffende de rechtsbijstand in strafzaken een wezenlijke vooruitgang mogelijk maken van onze betrekkingen met landen waarmede België niet is verbonden door bilaterale verdragen.

De traagheid en het zeer dikwijls achterwege blijven van *schadeloosstelling van de slachtoffers* vergt diepgaande hervormingen, want het beroep van de slachtoffers op de rechterlijke overheid geeft niet dikwijls voldoening.

De remedie kan niet gezocht worden in de splitsing van burgerlijke rechtsvordering en strafvordering, een splitsing die de taak van het slachtoffer nog moeilijker zou maken.

Het is nochtans noodzakelijk een dam op te werpen tegen wraaknemingen van particulieren. De rechterlijke overheid kan, ten opzichte van wrok en wraak tussen hen, geen passief toeschouwer zijn⁴².

Overdreven aanstellingen als burgerlijke partij worden vaak vermeden door de verplichting van consignatie ter griffie van de som die geacht wordt nodig te zijn om de procedurekosten te dekken (art. 108 van het Tarief van gerechtskosten in strafzaken, gewijzigd bij het Koninklijk Besluit van 3 november 1968). Het bedrag van de in consignatie gegeven som wordt vastgesteld door het gerecht waarbij de zaak aanhangig is⁴³. De artikelen 672 en 673 van het Gerechtelijk Wetboek bepalen de modaliteiten betreffende de rechtsbijstand die bekomen kan worden door personen die niet over de nodige inkomsten beschikken.

⁴² J. DU JARDIN, "La personne lésée dans l'action pénale", R.D.P., 1968-69, 704.

⁴³ Rép. prat. dr. belge, v° Action civile, nr. 170.

³⁹ R. HAYOIT DE TERMICOURT, "Un aspect du droit de défense", R.D.P., 1956-57, 246; A. VANWELKENHUYZEN, "Les droits de la défense et l'évolution du procès pénal", R.D.P., 1959-60, 834; H.M. HOVEN, "La protection des droits de la défense en droit belge", R.D.P., 1966-67, 461.

⁴⁰ "La correctionnalisation des crimes", R.D.P., 1955-56, 143; S.C. VERSELE, "Réflexions d'un magistrat correctionnel sur l'application du code pénal", R.D.P., 1967-68, 214; J. MESSINE, "Où en est la réforme de la procédure pénale?", J.T., 1969, 633; A. DE NAUW, "De hervorming van de rechtspleging in strafzaken", R.W., 1970-71, 300.

⁴¹ S.C. VERSELE, op. cit., p. 220, voetnoot 40.

Naar ons individualistisch recht is de misdadiger, behoudens de gevallen van aansprakelijkheid wegens andermans daden, schadevergoeding verschuldigd aan het slachtoffer, en daar blijft het bij ! Maar opdat een verhaal op de misdadiger zin zou hebben is vereist dat deze niet alleen ontdekt en veroordeeld werd, maar bovendien genoegzaam gegoed is, en zelden zijn die drie voorwaarden samen vervuld. Inzake arbeids- en verkeersongevallen zijn de vereiste vormen van verzekering vastgesteld. Zou het niet geraden zijn dat de gemeenschap, behoudens haar recht van verhaal op de schuldige, de geldelijke gevolgen van de misdaad helpt dragen, althans wat de geweldsmisdaden betreft⁴⁴.

Zonder twijfel is het *getuigenis* voor het gerecht een burgerplicht waaraan niemand zich zou mogen onttrekken. Maar de verbetering van de psychologische factoren (het lange wachten) en van de materiële factoren (vergoeding) die met het afleggen van het getuigenis gepaard gaan, blijken eveneens noodzakelijk te zijn.

Uit een onderzoek door een groep politierechters blijkt dat in 1971 ter terechtzitting van de politierechtbanken 35.031 getuigen werden verhoord en 19.406 ter terechtzitting van de vrederechters, d.i. een totaal van 54.437 getuigen.

Dit aantal getuigenverhoren is aanzienlijk, zelfs als men rekening houdt met het feit dat in de loop van dit jaar 1971, de secties voor politiezaken bij de parketten 1.089.945 dossiers hebben behandeld. Van dit ruim 1 miljoen zaken, werden er 237.265 geseponeerd, 465.022 werden beëindigd door een minnelijke schikking en 183.399 werden vastgesteld ter terechtzitting.

In 1.151 zaken waarin door de politierechtbank te Charleroi in 25 opeenvolgende terechtzittingen werd gevonnist, verschenen 522 getuigen, en 271, dus meer dan een derde, verschenen niet ter terechtzitting. Van de 522 getuigen die verschenen, hebben er 346 (d.i. 66 %) hun eerste verklaringen voor de politie en de rijkswacht bevestigd, terwijl er 176 (d.i. 33 %) bijkomende details gaven. Ten slotte bleek dat de oproeping van 4/5 van de getuigen geen nut had opgeleverd !

Derhalve wordt de oproeping van getuigen steeds zeldzamer, in zulke mate zelfs dat ze, althans wat de politierechtbanken van het arrondissement Brussel betreft, uitzonderlijk wordt.

Een bijkomend verhoor ter terechtzitting van een getuige die reeds zijn verklaringen heeft afgelegd voor de politie of de rijkswacht en bovendien soms voor een onderzoeksrechter, is des te minder aangewezen daar de feiten reeds ouder zijn en de getuige sedert de feiten kan beïnvloed geweest zijn.

⁴⁴ V. VAN HONSTÉ, "La réparation par l'Etat du dommage subi par les victimes de certaines infractions", *R.D.P.*, 1973-74, 403.

Van de zaken waarover de rechtzoekende zich verbaast, komt het aantal acteurs die bij de werking van het gerecht betrokken zijn, op een goede plaats terecht : agenten en officieren van politie, gerechtelijke politie, rijkswacht, magistraten van het openbaar ministerie, onderzoeksrechters, rechters in de rechtbanken van eerste aanleg en raadsheren in de hoven van beroep, personeelsleden van de strafinrichtingen, van de probatie, van het sociaal verweer, enz.

Voorzeker ziet men weinig kans voor mogelijke verbeteringen op dit vlak, tenzij het deelnemen door de onderzoeksrechter aan de berechting door een kamer met drie rechters van de zaken die hijzelf in onderzoek heeft gehad⁴⁵. Een hervorming die wel moeilijk in toepassing kan worden gebracht !

Maar toch zou een betere coördinatie tot stand moeten komen betreffende de werking van de personen en de diensten die belast zijn met de bewaking en de behandeling van delinquenten, inzonderheid door mededeling van de dossiers aan diensten die zich bezighouden met jeugdbescherming, behandeling van geesteszieken, probatie, uitvoering van vrijheidstraffen of reclassering van delinquenten⁴⁶. In die coördinatie is een bijzondere rol weggelegd voor het openbaar ministerie⁴⁷ ; het moet, voornamelijk aan het bestuur van de strafinrichtingen, alle dienstige inlichtingen verschaffen betreffende de persoonlijkheid en het milieu van degenen die tot vrijheidstraffen zijn veroordeeld.

Op het gebied van de jeugdbescherming blijkt duidelijk dat observatie en behandeling niet gescheiden kunnen worden. Wanneer aan observatie wordt gedaan, maakt men reeds een aanvang met een opvoedende taak en bij de behandeling wordt de observatie voortgezet⁴⁸.

De technieken die worden aangewend om misdadigheid van de "jongeren" en de "abnormalen" te bestrijden strekken zich gedeeltelijk uit tot de "normale personen". Zeer dikwijls wijzen de methodes die in het begin werden toegepast voor de jeugdbescherming, de weg aan de criminologen⁴⁹.

Derhalve zou men voornamelijk partij moeten trekken uit de mogelijkheden van observatie en sociale bescherming, geboden door de Wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, om de delinquent beter te kennen en om hem een sanctie en een behandeling op te

⁴⁵ ARPAILLANGE *op. cit.*, p. 23, voetnoot 37.

⁴⁶ J. DUPRÉEL, "Notre époque face au crime", *R.D.P.*, 1969-70, 850.

⁴⁷ J. MATTHIJS, *loc. cit.*, voetnoot 18.

⁴⁸ J. CHAZAL, *L'individualisation des mesures prises à l'égard du délinquant*, Paris, Cujas, 1954, p. 196.

⁴⁹ P. CORNIL, "La division du procès pénal en deux phases", *R.D.P.*, 1967-68, 767 ; J. LEY, "Le psychiatre et les interventions médico-psychologiques et sociales dans l'administration de la justice pénale", *R.D.P.*, 1967-68, 157.

leggen die de meeste kansen bieden om de gevangenzetting te vermijden.

V. Rechtspleging ter terechtzitting

Op dit punt kunnen de methodes die in gebruik zijn in *sommige jeugdrechtbanken* eveneens de weg wijzen naar een heilzame vooruitgang: magistraten en advocaten zitten, weliswaar in toga, om dezelfde tafel als de rechtzoekenden, in een zaal met normale afmetingen, waar elk publiek dat niet rechtstreeks bij de zaak betrokken is, afwezig blijft. Het publiek is geenszins uitgesloten, maar de gesteldheid van de plaats, en voornamelijk het ontbreken van onbezette stoelen, is geen aanmoediging om de terechtzitting bij te wonen.

Die toenadering oefent een gunstige invloed uit op de stijl van de terechtzitting⁵⁰. De "juiste toon" komt meer spontaan tot uiting en de rechter weerstaat gemakkelijker aan de verleiding van haast, onverschilligheid of spotternij⁵¹.

De beklaagde aan de andere kant van de tafel zal hij gemakkelijker met "mijnheer" aanspreken dan een personage dat ver van hem en lager dan hijzelf staat.

Het komt er vooral op aan dat het slachtoffer, de beklaagde en, in voorkomend geval, de getuige aanvoelen dat naar hen *geluisterd* wordt en dat men hen wil *begrijpen*, zelfs in een politierechtbank, waar het groot aantal zaken een snelle afwikkeling van het rechtsgeding noodzakelijk maakt.

Voor de meeste terechtzittingen met één rechter zijn de eenvoud van het decorum en de vermindering van de afstand aangewezen om de dialoog te vergemakkelijken.

Voor de terechtzittingen met drie rechters blijft in de praktijk een bepaald decorum misschien onvermijdelijk, inzonderheid voor de zaken waarin een talrijk publiek belang stelt of wanneer een groot aantal personen in een zelfde zaak samen verschijnen.

Op te merken is dat de hervorming van de strafvordering voldoening schijnt te zullen schenken aan de penalisten die voorstander zijn van de *cesuur van het strafgeding*, waardoor aan de rechtbank het recht wordt toegestaan eerst uitspraak te doen omtrent de schuld en vervolgens het debat te heropenen met het oog op de uit te spreken maatregel of straf. Behoudens de uitspraak van het vonnis zou waarschijnlijk de tweede fase afgehandeld worden met gesloten deuren om te vermijden dat in het

publiek discussie zou worden gevoerd omtrent het privé leven van de veroordeelde persoon⁵².

Ook het gedeelte van het strafdossier dat de personaliteit van de delinquent betreft of het milieu waarin hij leeft, zou moeten kunnen worden gescheiden van het gedeelte dat betrekking heeft op de feiten, ten einde het te onttrekken aan de inzage door de andere beklaagden en door de burgerlijke partijen, wat ook het geval is met de rechtspleging voor de jeugdrechtbanken (artikel 55 van de Wet van 8 april 1965). Overigens wordt dit reeds gedeeltelijk toegepast, zonder wettelijke tekst, wanneer een "personaliteitsdossier" bij het dossier van de rechtspleging wordt gevoegd.

VI. De gerechtelijke stijl

De verplichting het vonnis met redenen te omkleeden is opgelegd door de artikelen 97 van de Grondwet, 780 van het Gerechtelijk Wetboek, 163 en 195 van het Wetboek van Strafvordering.

Het vonnis moet, met de termen van de wet, vaststellen dat het ten laste gelegde bewezen is en de wettelijke bepalingen vermelden die de wezensbestanddelen van het misdrijf omschrijven en die de straf bepalen⁵³.

Gebeurt het echter niet dikwijls dat de beweegredenen waarop de beslissing steunt, evenals trouwens de dagvaarding waarbij de beslissing wordt gevraagd, enkel zijn opgesteld met de bedoeling de censuur van de hogere jurisdictie te vermijden en niet met een voldoende bezorgdheid om de rechtzoekende voor wie de beslissing is bestemd, voor te lichten en te overtuigen⁵⁴.

Over een gerechtelijke stijl die alleen voor ingewijden verstaanbaar is, werd meermalen geklaagd, zonder dat die klachten tot meer duidelijkheid hebben geleid⁵⁵.

In het begin van de maand september 1974 hebben de gerechtsdeurwaarders van België en Nederland, in navolging van de Franse minister van Justitie⁵⁶, bij eenparigheid van stemmen van de deelnemers aan een gemeenschappelijke vergadering, een motie aanvaard voor de oprichting van een bilaterale commissie die ernaar zou streven het "deur-

⁵² A. DE NAUW, *op. cit.*, kol. 301, voetnoot 40; PH. QUARRÉ, "Le droit au silence", *J.T.*, 1974, 528; S.C. VERSELE, "L'instruction à l'audience correctionnelle", *R.D.P.*, 1950-51, 815.

⁵³ Cass., 10 januari 1955, *Pas.*, 1955, I, 466.

⁵⁴ *La Relève*, 23 april 1956.

⁵⁵ R. LEGROS, "Considérations sur les motifs", *R.D.P.*, 1970-71, 21; A. TUNC en A. TOUFFAIT, "Pour une motivation plus explicite des décisions de justice, notamment de celles de la Cour de Cassation", *Rev.trim.dr.civ.*, 1974, 487; J. CONSTANT, "Propos sur la motivation des jugements et arrêts en matière répressive", *R.D.P.*, 1970-71, 289.

⁵⁶ *J.T.*, 1974, 502.

⁵⁰ G.P. HOEFNAGELS, *Rituelen ter terechtzitting*, openbare les, Kluwer, Deventer, 1970; D. REIFEN, "La jeunesse délinquante et le rôle thérapeutique du tribunal pour enfants", *R.D.P.*, 1967-68, 771.

⁵¹ M. FRANCHIMONT, "Incertitudes et espérance des pénalistes", *R.D.P.*, 1959-60, 926.

waardersexploot" meer leesbaar en verstaanbaar te maken.

Het ontwerp Bekaert gaat zonder twijfel een zelfde richting uit. Het is bekend dat het bv. ter vervanging van de woorden "betichte, beklaagde, beschuldigde", waarvan de verscheidenheid inderdaad slechts voor ingewijden een rijkdom van begrippen bloot legt, het gebruik aanprijst van het enkele woord "beschuldigde"⁵⁷.

Maar het zal toch bijzonder de taak zijn van de rechtspraak en vooral van die van het Hof van Cassatie, uit te maken tot waar de vernieuwing van de gerechtelijke stijl mag doorgedreven worden en of, naar het voorbeeld van sommige jeugdrechtsbanken, de strafrechten iemand zullen veroordelen die "gestolen" heeft, of enkel iemand "die een zaak, die hem niet toebehoort, weggenomen heeft", of zo ook iemand die "valsheid in geschriften heeft gepleegd" of enkel ten laste van wie onder toepassing valt van de integrale tekst van artikel 196 van het Strafwetboek.

Het afzien van de omschrijving van een misdrijf door middel van de bewoordingen van de wet zou voorzeker een gevaar voor duisterheid en vaagheid opleveren, wat door talrijke eminente auteurs werd onderstreept⁵⁸. Het is in ieder geval geraden uit de omschrijving alle overbodige termen weg te nemen door van de verschillende alternatieven die in de repressieve tekst voorkomen, alleen dat te nemen dat op het beoogde geval toepasselijk is.

Terloops zij aangestipt dat in feite de oorspronkelijke omschrijving door het parket wordt opgesteld, zonder dat dit daartoe door de wet verplicht is: wettelijk is het voldoende dat de dagvaarding duidelijk het feit aangeeft waarop de vervolging gegrond is⁵⁹. Maar het opstellen van de omschrijving door het parket is stellig nuttig, zowel voor het gerecht als voor de verdediging.

Het is voorzeker wenselijk dat het vonnis een *uiteenzetting van de feiten* en een *duidelijke en volledige motivering* van de genomen beslissing bevat. Is het evenwel redelijk zodanige prestatie te verwachten van een rechter die ertoe gehouden is elke week tientallen personen te berechten?

Het komt er vooral op aan dat advocaat en magistraat, ieder wat hemzelf betreft, een voortdurende inspanning doen voor meer klaarheid in stijl en woordenschat.

VII. Afschaffing van het strafgerecht?

De enkele beschouwingen die voorafgaan, zouden niet de minste zin hebben indien men het strafge-

recht zou afschaffen en de burger aldus niet meer in de gelegenheid zou zijn er mede als toeschouwer of getuige, delinquent of slachtoffer geconfronteerd te worden.

Nu is het zo dat van de scherpe aanvallen tegen de organisatie van de maatschappij sommige rechtstreeks als doelwit hebben de repressieve actie, waaraan zij voornamelijk verwijten dat ze gericht is op de handhaving van de "gevestigde orde". Maar betekent die enigszins pejoratieve uitdrukking iets anders dan het geheel van regels die in volle vrijheid werden aanvaard door de vertegenwoordigers van de burgers, of ten minste door een meerderheid van hen? Welk nut zouden de wetgevende verkiezingen en de door de volksvertegenwoordigers aangenomen wetten nog hebben, indien geen rechterlijke macht de toepassing van die wetten zou waarborgen? Het is wenselijk aan die onbetwistbare waarheid te herinneren wegens de aberraties, uitgekraamd in sommige openbare vergaderingen of opgenomen in verscheidene publikaties. Het is evenzeer duidelijk dat de zorg om de bestaande wetgeving toe te passen de inspanning om de verbetering ervan te bekomen niet uitsluit. Daaruit volgt ten opzichte van de strafrechten zonder twijfel een weldadige spanning tussen eisen die verschillen en zelfs onderling tegenstrijdig zijn: aan de ene kant, de zekerheid van de persoon waarborgen door eerbied af te dwingen voor de in werking zijnde wetten, aan de andere kant, rekening houden met een snelle, sociale evolutie⁶⁰.

Zonder het principe van het strafgerecht in twijfel te trekken beweren sommigen dat dit laatste *op dit ogenblik niet gerechtvaardigd is*, omdat de misdadigheid die het bekampt, "onafwendbaar gevolg is van het economisch en sociaal stelsel"⁶¹. Onze maatschappij zou niet goed of rechtvaardig genoeg zijn om een eventuele "reclassering" te kunnen wettigen; in plaats van tegen de misdadigheid te strijden, komt het er eerder op aan een stelsel te vernietigen dat groepen en enkelingen onderdrukt of ten minste het stempel draagt van schrijnende onrechtvaardigheden, gegrond op voorrechten en discriminaties⁶².

Die stelling heeft niet tot doel het strafgerecht als zodanig, af te schaffen. Het zou integendeel in dienst moeten worden gesteld van de toekomstige maatschappij, in zoverre deze er niet in mocht slagen door overredingskracht alle misdadigheid uit te schakelen.

"Mais c'est une vérité d'expérience que tous ne peuvent être persuadés. L'impuissance du non-droit à résoudre les conflits par la persuasion aboutit

⁵⁷ J. MESSINE, *op. cit.*, p. 633, voetnoot 40.

⁵⁸ RIGAUX en TROUSSE, "Les problèmes de la qualification", *R.D.P.*, 1948-49, 711.

⁵⁹ RIGAUX en TROUSSE *op. cit.*, p. 717.

⁶⁰ S.C. VERSELE, *op. cit.*, p. 374, voetnoot 12.

⁶¹ *La question pénitentiaire en Belgique*, Dossier du Comité international liaison-justice, april 1974.

⁶² S.C. VERSELE, *op. cit.*, p. 20, voetnoot 12.

tit dès lors nécessairement à les résoudre par l'élimination"⁶³.

In een democratisch stelsel kan een ieder die zich bekwaam acht de maatschappij gevoelig te verbeteren, zijn programma via wettelijke wegen onderwerpen aan alle burgers om hun instemming te bekomen. Maar niemand kan aanspraak maken op het recht een maatschappijtype op te dringen met de eenvoudige bewering dat dit het beste is.

Naast de grieven die samengaan met buitensporige opvattingen of utopie, is andere kritiek voorhanden, namelijk die welke terecht door vele penalisten gericht is tegen de *inflatie van strafrechtelijke voorschriften*. Deze brengt de rechterlijke actie "in discrediet" en leidt ten slotte tot straffeloosheid en afwezigheid van tastbare resultaten. Met gevangenzetting mogen alleen erge gevallen worden bedreigd. De sanctie moet specifiek zijn, dit wil zeggen: aangepast zijn aan de persoon aan wie zij wordt opgelegd, maar ook aan de wezenlijke aard van de gepleegde daad. Men moet vooral ervoor waken dat het milieu zo weinig mogelijk een haard van misdadigheid wordt en men moet aan opvoedende actie doen, die moet leiden naar specifieke vormen van burgerzin, het moge dan het verkeer betreffen, of de fiscale verplichtingen, of zelfs de "self-control" die beroepshalve bv. door een journalist moet worden nagestreefd⁶⁴.

Hoe kan men in werkelijkheid zich vasthouden aan de fictie die wil dat "iedereen geacht wordt de wet te kennen" wanneer men vaststelt dat de steeds groter wordende overvloed van strafrechtelijke voorschriften tot gevolg heeft dat het de beste specialisten onmogelijk is ze allemaal te kennen? Luidens het voorlopig rapport dat de koninklijke commissaris voor de hervorming van de strafvordering in 1968 in het Parlement heeft besproken, waren er op dit tijdstip 1.056 bijzondere wetten in werking die strafrechtelijke voorschriften inhielden!

De opportuniteit van een strafvervolgning zou moeten worden beoordeeld niet alleen met het oog op de prijs die betaald wordt voor de sociale controle van een bepaalde gedraging⁶⁵, maar vooral in verband met de waarden die men wil beschermen.

Indien zelfs de minste regels van sociale gedraging strafrechtelijk worden gesanctioneerd, dan zal de niet-naleving van die regels die de enige scheidingslijn vormen tussen delinquenten en niet-delinquenten, een alledaags verschijnsel worden dat derhalve gemakkelijk door iedereen wordt aanvaard. Dit ver-

schijnsel houdt dan op een sociale reactie uit te lokken. Het strafrecht vernietigt zichzelf wanneer het alles wil regelen, zelfs de niet-betaling van kijken luistergeld (artikel 16 van de Wet van 26 januari 1960, gewijzigd door het Koninklijk Besluit van 10 oktober 1967) of het niet-deponeren van een boek, door de uitgever, in de Koninklijke Bibliotheek (Wet van 8 april 1965)!

De inspanning om een bepaalde depenalisatie te kunnen doorvoeren moet vooral gericht zijn op sommige bijzondere wetten, eerder dan op het Strafwetboek waarin de misdrijven zijn samengebracht die een aanslag zijn op essentiële waarden. Op vele gebieden zou de strafrechtelijke sanctie het laatste middel moeten zijn, nadat alle andere middelen, zoals waarschuwingen, administratieve en burgerlijke maatregelen, uitgeput zijn⁶⁶.

Alleen de bescherming van de persoon en van het algemeen welzijn rechtvaardigen het individueel leed dat voortvloeit uit de straf en uit datgene wat men thans het "stigma" pleegt te noemen⁶⁷.

Aangeklaagd als bron van alle kwalen, is het stigma dat op antisociale gedragingen drukt, nochtans vereist door de aard van die gedragingen.

Een maatschappij die ervan zou afzien een stigma te drukken op bepaalde handelingen, die dus zou ophouden daden die het meest gevaarlijk zijn voor haar leden en voor de collectiviteit, slecht en rampzalig te noemen, zou de terugkeer naar persoonlijke wraak, ergernis en zeer ernstige conflicten in de hand werken, en ten slotte zichzelf oplossen.

De delinquent kan er slechts toe worden gebracht van zijn antisociale gedragingen af te zien, als hij door die verandering een persoonlijk voordeel, een groter geluk kan vinden, namelijk zijn opname in de collectiviteit. Het is geenszins abnormaal dat de misdaad leidt tot afzondering en dat de eerbiediging van de wet de burger nader bij zijns gelijken brengt.

Daarom zou de delinquent na zijn veroordeling en de uitvoering van de straf, opnieuw zijn plaats in de gemeenschap moeten kunnen innemen. Met dit doel voor ogen zou men een grotere geheimhouding in acht moeten nemen omtrent de identiteit van personen die veroordeeld werden (behalve in de gevallen waarin de ruchtbaarmaking het algemeen belang dient, bv. inzake bankbreuk) en zou men hervormingen inzake strafregister en eerherstel moeten doordrijven, zonder nochtans uit het oog te verliezen dat de afschaffing van het attest van goed gedrag zou kunnen leiden tot de herop-

⁶³ R. LEGROS, "Les frontières de la répression", R.D.P., 1972-73, 135; H. BOSLY, "Les frontières de la répression en droit économique", R.D.P., 1972-73, 159.

⁶⁷ H. BIANCHI, *Stigmatisering*, Deventer, Ed. Kluwer, 1971; L. VAN OUIRIVE, "Stigmatisation: un prolongement de l'analyse criminologique?", R.D.P., 1972-73, 363; P. HAUSMAN, "Le stigmat, une forme originelle de la réaction sociale", R.D.P., 1973-74, 739.

⁶³ P. FORTIERS, *op. cit.*, p. 20, voetnoot 7.

⁶⁴ J. DUPRÉEL, "Les frontières de la répression", R.D.P., 1972-73, 285.

⁶⁵ H.L. ROSS, "Une conception nouvelle du comportement déviant dans la sociologie américaine", R.D.P., 1970-71, 56.

leving van particuliere inlichtingsagentschappen die zich tegen betaling zouden belasten met het uitpluizen van het verleden van personen die een betrekking aanvragen⁶⁸.

Voor de minst gevaarlijke inbreuken op sociale regels, zou men misschien niet-gerechterlijke tussenkomsten kunnen invoeren naar het voorbeeld, trouwens weinig bemoedigend, van de jeugdbeschermingscomités of van bepaalde beroepsorganisaties die ervoor waken dat de plichtenleer in acht wordt genomen. Een dwingende maatregel zou echter nooit mogen toegepast worden, tenzij beroep bij het gerecht openstaat. In andere landen heeft men getracht de rechtbanken door sociale instellingen te vervangen. Zonder succes. Dit doet blijken hoezeer de eigenschappen van de vorming, van de specialisatie en van de onafhankelijkheid die de rechterlijke overheid kenmerken, onmisbaar zijn⁶⁹.

In het strafrecht komen meer en meer het be-

studen en de behandeling van de delinquent op het voorplan. Dit biedt, naast onmiskenbare voordelen, het nadeel dat de maatschappij, naar aanleiding van een begane fout, ertoe gebracht wordt zich te bemoeien met geheel de persoonlijkheid van de betrokkene⁷⁰.

"J'aime ce que tu est ; je n'aime pas ce que tu fais".

Die woorden kan een vader tot zijn zoon richten. Is het evenwel onaanvaardbaar dat de rechter dezelfde woorden zou richten tot de beklaagde, zelfs indien hij rekening moet houden met het strafrechtelijk verleden, met de besluiten van een sociale studie en van een medisch-psychologisch onderzoek ?

Alleen op de handeling, zolang zij door de wet verboden is, moet het stigma drukken, op de mens enkel tot voltrekking van de straf die hem met de maatschappij moet verzoenen.

J.M. PIRET

Procureur des Konings
te Brussel

⁶⁸ A. DEGROEVE, Voorstel van wet waarbij het afgeven van een getuigschrift (...onder bedreiging met correctionele straffen) wordt verboden, *Parl. Besch., Kamer*, 1974-75, nr. 431/1.

⁶⁹ V. SOLNAR, *Les mesures extra-pénales remplaçant les peines dans la législation tchécoslovaque*, *Cahiers de défense sociale - Nouvelle série*, n° 1, p. 52.

⁷⁰ G.P. HOEFNAGELS, *Help, ik word geholpen!*, Van Lothum Slaterus, Deventer, 1973.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 4 SEPTEMBER 1975

Eerste voorzitter : de h. Louveaux
Raadsheer-rapporteur : de h. Capelle
Advocaat-generaal : de h. Ballet
Advocaat : mr. J. Dassesse

1. Internationaal privaatrecht—Overeenkomst—Toepasselijke wet—2. Overeenkomst—Aansprakelijkheid—Vertraging in de betaling van een bedrag in vreemde munt—Compenserende schadevergoeding—3. Verzuim en ingebrekestelling—Contractuele zaken—Betaling van een geldsom—Regel—Toepassing bij verschuldigd zijn van compenserende schadevergoeding.

1. Behalve indien de overeenkomst een uitdrukkelijk beding bevat en bij gebrek aan dwingende wetsbepaling van het intern of het internationaal recht, oordeelt de feitenrechter op grond van de intrinsieke elementen van de overeenkomst, die er nauw mee verbonden zijn, soeverein volgens welke wet de contractanten de uitvoering van hun overeenkomst hebben willen regelen.

Nu beide partijen de Belgische nationaliteit hebben en in België woonachtig zijn, heeft de rechter uit het feit dat de overeenkomst te Luik opgesteld en ondertekend werd, kunnen afleiden dat in het onderhavige

geval alleen de Belgische wet van toepassing was, hoewel de schuld in een vreemde munt uitgedrukt was.

2. Met inachtneming van de regels betreffende de ingebrekestelling kan de rechter, voor de toepassing van de regels inzake contractuele aansprakelijkheid, wettelijk beslissen dat de vertraging van de schuldenaar in het nakomen van zijn verbintenis om een bedrag in vreemde munt te betalen aan de schudeiser schade berokkend heeft ; en zonder de bepalingen van de vreemde wet betreffende nominale waarde van de vreemde munt te miskennen, kan de rechter, rekening houdend met de economische waarde van die munt op de wisselmarkt vanaf de dag waarop de schuldenaar het overeengekomen bedrag moest betalen tot de werkelijke betaling, hem tot een compenserende schadevergoeding veroordelen.

3. De uitvoering van een verplichting een zeker bedrag te betalen is op zichzelf altijd mogelijk en, behalve wanneer de schuldenaar schuldig bevonden wordt aan bedrog, is de enige fout die hem kan worden verweten, een te late betaling.

Door te bepalen dat in contractuele zaken de schadevergoeding slechts verschuldigd is nadat de schuldenaar in gebreke gesteld werd, vaardigt art. 1146 B.W. een algemene regel uit, waarop slechts in geval van een schending van een verplichting iets niet te doen een uitzondering bestaat of, inzake de verplichtingen van andere aard, indien er krachtens de overeenkomst van de par-

tijen vrijstelling van ingebrekestelling was of de verplichting slechts volledig kon worden uitgevoerd binnen een tijd die de schuldenaar heeft laten voorbijgaan.

Die regel geldt ook bij het toekennen van een compenserende schadevergoeding wegens vertraging in de betaling van een geldsom in vreemde munt.

Nelissen t/Somer

Gelet op het bestreden arrest, op 27 maart 1974 door het Hof van beroep te Luik gewezen ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1134, 1135, 1149, 1150, 1153, 1234, 1235, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 468 van het boek III van het Zaïrees Burgerlijk Wetboek, 97 van de Grondwet,

doordat, na als beginsel aangenomen te hebben "dat, in geval van monetaire schommelingen, wanneer het overeenkomsten betreft die in vreemd geld opgesteld werden, de laattijdige betaling (.....) ernstige schade kan berokkenen aan de schuldeiser van een geldsom, die derhalve een schadevergoeding mag eisen die het uit de wisselkoers voortvloeiend verlies goed maakt", het arrest eiser veroordeeld heeft om aan verweerder, als compenserende schadevergoeding, in Belgische frank, de som te betalen die het verschil uitmaakt tussen de op 18 september 1967 geraamde tegenwaarde in Belgische frank van 2.700.000 in zaïres omgewisselde Congolese frank en die zelfde tegenwaarde geschat op het ogenblik van de definitieve betaling, op grond dat de overeenkomst van de partijen van 28 juni 1962 te Luik opgesteld en ondertekend werd, dat derhalve "alleen de Belgische wet op dergelijk geval van toepassing is, ongeacht de raming van de schuld in Congolese frank",

terwijl, eerste onderdeel, zoals trouwens door het arrest vastgesteld wordt, de overeenkomst van 28 januari 1962 bepaalt dat eiser aan verweerder het bedrag van 2.700.000 Congolese frank zal terugbetalen ; eisers schuld aldus in Congolese munt uitgedrukt werd en niet enkel in Congolese munt "geraamd" werd (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek),

tweede onderdeel, wanneer de partijen, zoals in het onderhavige geval, zonder voorbehoud, bedongen hebben dat de door de overeenkomst bepaalde betaling zou geschieden in de munt van een bepaald land zij, noodzakelijkerwijze, voor het betalinggevend vermogen van die munt, verwezen hebben naar de wet van dat land ; de Belgische wet niet "alleen" van toepassing was maar de rechter, voor de vaststelling van het betalinggevend vermogen van de door hem ten laste van eiser uitgesproken veroordeling tot de betaling van de tegenwaarde in Belgische frank van de som van 2.700.000 vooraf in zaïres omgerekende Congolese frank, artikel 468 van Boek III van het Zaïrees Burgerlijk Wetboek moest toepassen dat niet strijdig is met de Belgische internationale openbare orde, wegens de verwijzing ernaar door de overeenkomst tussen de partijen ; daar die tekst het beginsel van het monetaire nominalisme volgens de bewoordingen zelf van artikel 1895 van het Burgerlijk Wetboek bevestigt, het arrest, zonder de artikelen 1134, 1135, 1149, 1150, 1153, 1234, 1235 van het Belgisch Burgerlijk Wetboek en artikel 468 van het Zaïrees Bur-

gerlijk Wetboek te schenden, eiser bovendien niet kon veroordelen om aan verweerder een schadevergoeding te betalen die het uit de wisselkoers voortvloeiend verlies compenseert.

derde onderdeel, de toepassing van het door het arrest vermelde beginsel, dat in geen enkele wettekst neergelegd is, verbonden is met de inhoud van de bepalingen van de vreemde wet tot regeling van het betalinggevend vermogen van de munt waarin volgens de partijen hun schuld moest weergegeven worden en van hun verenigbaarheid met de Belgische internationale openbare orde, het in de absolute vorm die het eraan geeft niet geschikt is om het beschikkend gedeelte dat de bestreden beslissing verandert, te verantwoorden (schending van de in het tweede onderdeel bedoelde wetsbepalingen en, bovendien, van artikel 97 van de Grondwet) :

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat het arrest, bij het onderzoek van de overeenkomst van de partijen, vermeldt dat zij namelijk "tot voorwerp heeft" "de terugbetaling" door eiser aan verweerder "van een bedrag van 2.700.000 Congolese frank" ;

Overwegende dat het middel niet preciseert op welke wijze de formule "ongeacht de raming van de schuld in Congolese frank", waarop het in een bijkomende grond van het arrest wijst en waarvan het enkel aanvoert dat zij ongeschikt is, de precieze betekenis van de vorige grond zou veranderen en, bijgevolg, de wettelijkheid van de bestreden beslissing zou aantasten ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat behalve indien de overeenkomst een uitdrukkelijk beding bevat en bij gebrek aan dwingende wetsbepaling van het intern of het internationaal recht, de feitenrechter, op grond van de intrinsieke elementen van de overeenkomst, die er nauw mee verbonden zijn, soeverein oordeelt volgens welke wet de contractanten de uitvoering van hun overeenkomsten hebben willen regelen ;

Overwegende dat, aangezien beide partijen de Belgische nationaliteit hebben en in België woonachtig zijn, het arrest, uit het feit dat de overeenkomst te Luik opgesteld en ondertekend werd, heeft kunnen afleiden dat in het onderhavige geval alleen de Belgische wet van toepassing was, alhoewel de schuld in een vreemde munt uitgedrukt was ;

Dat derhalve, onder voorbehoud van het onderzoek van het tweede middel, het arrest, in toepassing van de regels van de Belgische wet inzake de contractuele aansprakelijkheid, wettelijk heeft kunnen beslissen dat eisers vertraging in het nakomen van zijn verbintenis verweerder schade berokkend heeft en, zonder de bepalingen van de Zaïrese wet betreffende de nominale waarde van de in Zaïre gangbare munt te miskennen, de vergoeding van die schade heeft kunnen bevelen overeenkomstig de modaliteiten die het arrest preciseert, rekening houdend met de economische waardevermindering van die munt op de wisselmarkt, vanaf de datum waarop eiser het overeengekomen bedrag moest betalen tot de werkelijke betaling ;

Wat het derde onderdeel betreft :

Overwegende dat, enerzijds, in zoverre het zich be-

roept op de schending van andere wetsbepalingen dan artikel 97 van de Grondwet, het middel beantwoord wordt zoals het tweede onderdeel en, anderzijds, de gronden van het arrest voldoen aan het vormvoorschrift van voornoemde wetsbepaling ;

Dat geen enkel onderdeel van het middel kan worden aangenomen ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1139, 1146 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest om, bij wege van verandering, eiser te veroordelen om aan verweerder, als compenserende schadevergoeding, het bedrag te betalen dat het verschil uitmaakt van de tegenwaarde de schuld van 2.700.000 Congolese frank respectievelijk geraamd op de datum van 18 september 1967 en op de dag van de werkelijke betaling, beslist "dat, inzake de vergoedingsrente, een ingebrekestelling overeenkomstig artikel 1139 van het Burgerlijk Wetboek niet vereist is",

terwijl, "de schadevergoeding dan eerst verschuldigd is wanneer de schuldenaar in gebreke is zijn verbintenis na te komen, behalve indien hetgeen de schuldenaar zich verbonden heeft te geven of te doen, niet kon gedaan worden dan binnen een bepaalde tijd die hij heeft laten voorbijgaan"; die bewoordingen van artikel 1146 van het Burgerlijk Wetboek en die van artikel 1139 waarnaar het verwijst algemeen zijn en niet toelaten dat de noodzaak van een voorafgaande ingebrekestelling beperkt wordt tot de bij artikel 1153 van hetzelfde wetboek bedoelde moratoire schadevergoeding aangezien het soeverein vastgesteld heeft dat in de overeenkomst van de partijen van 28 januari 1962, geen enkele datum vastgesteld was voor de terugbetaling van de 2.700.000 Congolese frank en dat de aan de dagvaarding van 24 november 1972 voorafgaande briefwisseling, inzonderheid de brief van verweerder aan eiser van 18 september 1967, niet de bij artikel 1139 van het Burgerlijk Wetboek bepaalde ingebrekestelling uitmaakt, het arrest zonder de in het middel bedoelde wetsbepalingen te schenden eiser niet heeft kunnen veroordelen tot de betaling van de schadevergoeding :

Overwegende dat het arrest vaststelt dat de overeenkomst geen enkele datum van terugbetaling bepaalt en dat de aan het inleidend exploit van de eis voorafgaande briefwisseling, zonder uitsluiting van het aangetekend schrijven met ontvangstbewijs van 18 september 1967, waarbij verweerder eiser uitnodigde zijn verbintenissen na te komen, niet de bij artikel 1139 van het Burgerlijk Wetboek bepaalde ingebrekestelling uitmaakt ;

Dat het arrest desondanks beslist dat de schadevergoeding die het aan verweerder toekent verschuldigd is vanaf 18 september 1967 op grond dat, inzake schadevergoeding van die aard, geen ingebrekestelling, overeenkomstig voornoemd artikel 1139, geëist wordt ;

Overwegende dat, enerzijds, de uitvoering van een verplichting een zeker bedrag te betalen, op zichzelf altijd mogelijk is en dat, behalve wanneer de schuldenaar schuldig bevonden wordt aan bedrog, de enige fout die hem kan worden verweten een te late betaling is ;

Dat, anderzijds, door te bepalen dat, in contractuele zaken, de schadevergoeding slechts verschuldigd is na dat de schuldenaar in gebreke gesteld werd, artikel 1146

van het Burgerlijk Wetboek een algemene regel uitvaardigt waarop slechts in geval van schending van een verplichting iets niet te doen een uitzondering bestaat of, inzake de verplichtingen van andere aard, indien er krachtens de overeenkomst van de partijen, vrijstelling van ingebrekestelling was of de verplichting slechts volledig kon worden uitgevoerd binnen een tijd die de schuldenaar heeft laten voorbijgaan ;

Overwegende dat het arrest, in het onderhavige geval, wettelijk dus niet heeft kunnen beslissen dat, ongeacht de afwezigheid van de bij artikel 1139 van het Burgerlijk Wetboek bepaalde ingebrekestelling, de compenserende schadevergoeding verschuldigd is vanaf 17 september 1967 :

Dat het middel gegrond is ;

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 1138, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, in een eerste beschikkend gedeelte, beslist dat eiser door de betaling van een compenserende schadevergoeding de schade moet vergoeden door eiser opgelopen wegens de waardevermindering van de Congolese munt (voorwerp van zijn schuldvordering van 2.700.000 Congolese frank zoals beschreven in de overeenkomst van de partijen van 28 januari 1962) tussen de datum van 18 september 1967 en die van de werkelijke betaling "zonder nochtans het door appellant (thans verweerder) geëiste hoogste bedrag van 500.000 frank", en, in een tweede beschikkend gedeelte, eiser veroordeelt om aan verweerder het bedrag in Belgische frank te betalen dat het verschil uitmaakt van de op elke van voornoemde data geschatte tegenwaarde in Belgische frank van in zaïres omgezette 2.700.000 Congolese frank, zonder vermelding van een niet te overschrijden maximum van 500.000 frank ; dat die beschikkende gedeelten tegenstrijdig zijn (schending van artikel 97 van de Grondwet) ; dat, door in zijn beschikkend gedeelte, dat eisers veroordeling bevat, geen rekening te houden met de door verweerder in zijn dagvaarding van 24 november 1972 en in zijn laatste conclusie, van zijn schuldvordering tot compenserende schadevergoeding bepaalde grens, het arrest de bewijskracht van die akten van de rechtspleging miskend heeft (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek) en aan verweerder meer toegekend heeft dan hij gevraagd had (schending van artikel 1138, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek) :

Overwegende dat het tweede beschikkend gedeelte betreffende de compenserende schadevergoeding eiser niet veroordeelt tot de betaling van een bepaalde geldsom ;

Dat het, duidelijk, slechts de eenvoudige herhaling is van het in de gronden van het arrest ingelast beschikkend gedeelte, dat het maximumbedrag van die schadevergoeding op 500.000 frank vaststelt en, derhalve, geen grotere draagwijdte mag hebben dan dat eerste beschikkend gedeelte ;

Dat het middel feitelijke grondslag mist ;

Over het vierde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1146, 1149, 1150, 1151, 1153 van het Burgerlijk Wetboek, en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, na bevestiging van het beroepen vonnis, in zoverre het eiser veroordeeld had om aan verweerder de tegenwaarde in Belgische frank te betalen van 2.700.000 vooraf in zaïres omgerekende Congolese frank en gepreciseerd te hebben dat de toegepaste koers die zal zijn van de gemiddelde wisselkoers van Brussel op de dag van de werkelijke betaling, bij wege van verandering eiser veroordeeld heeft om verweerder bovendien, als compenserende schadevergoeding, in Belgische frank, de schade te betalen die het verschil uitmaakt tussen de op 18 september 1967 geschatte tegenwaarde in Belgische frank van 2.700.000 in zaïres omgerekende Congolese frank en dezelfde, op de dag van de werkelijke betaling geschatte tegenwaarde, "en om op die laatste tegenwaarde, in Belgische frank, vanaf de datum van de betekening de interesten tegen de wettelijke rentevoet te betalen", en "hem tenslotte veroordeelt tot de gerechtelijke interesten op de hoofdsom en de compenserende schadevergoeding",

terwijl de veroordeling tot betaling vanaf de datum van de betekening van de interesten aan de wettelijke rentevoet op de dag van de werkelijke betaling geschatte tegenwaarde in Belgische frank van 2.700.000 in zaïres omgerekende Congolese frank en de veroordeling tot betaling van de gerechtelijke interesten op de hoofdsom de herhaling zijn van de veroordeling tot moratoire interesten op een zelfde schuldvordering tijdens een zelfde periode, die de schuldenaar aan de schuldeiser slechts eenmaal kan verschuldigd zijn; dat die dubbele veroordeling de schending meebrengt van alle in het middel bedoelde wetsbepalingen:

Overwegende dat, daar de gerechtelijke interesten in het onderhavige geval slechts moratoire interesten aan de wettelijke rentevoet mogen zijn en daar het arrest niet preciseerd welke som eiser zal moeten betalen naargelang de uitgesproken veroordeling betrekking heeft op interesten die het arrest nu eens als gerechtelijk, dan weer als moratoir kwalificeert, de door het middel bekritiseerde beschikkende gedeelten niet tot gevolg kunnen hebben dat eiser, op het overeengekomen bedrag van zijn schuld, de moratoire interesten moet betalen die vervallen zijn vanaf de datum dat ze verschuldigd zijn tot de werkelijke betaling;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden vonnis in zoverre het beslist dat, voor de raming van de schadevergoeding, de datum van 18 september 1967 als vertrekpunt moet worden genomen;

Verwerpt de voorziening voor het overige;

Beveelt dat van dit arrest melding zal gemaakt worden op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing;

Veroordeelt eiser in de helft van de kosten, houdt de rest ervan aan opdat erover door de feitenrechter worde beslist;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van beroep te Bergen.

NOOT—1. De feitenrechter oordeelde dat, daar de partijen geen recht als "lex contractus" aangewezen hadden, de Belgische wet gold voor de overeenkomst gesloten te Luik tussen partijen van Belgische nationaliteit en in België

woonachtig. De vermelding van de schuld in Zaïrese munt onderwierp de overeenkomst niet aan het Zaïrese recht. Het Hof van Cassatie beaamde de juistheid van deze redenering. Het is onaanvechtbaar dat het Belgische recht van toepassing is op de overeenkomst. Minder correct lijkt mij de redenering wanneer men merkt dat het arrest geen element der overeenkomst — ander dan de vermelding der schuld in Zaïrese munt — dat het buitenland raakt, vermeldt.

De I.P.R.-auteurs zijn het er immers over eens dat zich bij een "interne" overeenkomst geen I.P.R.-probleem van rechtskeuze voordoet. Een overeenkomst die enkel de Belgische rechtsorde raakt, is alleen aan het Belgisch recht onderworpen. De wilsautonomie der partijen om de "lex contractus" aan te wijzen en het I.P.R.-probleem der keuze van een "lex contractus" worden enkel erkend bij zgn. "internationale" overeenkomsten¹.

De rechtspraak had echter nog niet de gelegenheid om te bepalen wanneer een overeenkomst voldoende "internationaal" is zodat de rechter ook onderzoeken moet welke "lex contractus" hierop van toepassing is. De feitenrechter lijkt — zonder tegenspraak van het Hof van Cassatie — te aanvaarden dat een andere "interne" overeenkomst reeds voldoende "internationaal" is wanneer de bedongen som in een vreemde munt is uitgedrukt. De keuze van een vreemde munt om de te betalen som uit te drukken — veelal verricht op grond van monetaire overwegingen — maakt de overeenkomst niet "internationaal"². Door de som in Zaïrese munt uit te drukken impliceren de partijen immers zelfs niet dat de deviezen uit Zaïre aangevoerd moeten worden: Zaïrese gelden uit België, of de tegenwaarde in Belgisch geld van het bedrag in Zaïrese munt kunnen voor de betaling dienen. Het "internationaal" karakter van de overeenkomst af te leiden uit de munt, waarin de bedongen som is uitgedrukt, lijkt des te merkwaardiger wanneer men art. 1, lid 4, van het Verdrag inzake de toepasselijke wet op de internationale koop van roerende goederen voor ogen heeft. Dit artikel stelt immers dat de aanwijzing door partijen van een buitenlandse wet of rechter (arbiter) — die toch verregaander is — onvoldoende is om een koop "internationaal" te maken.

Zowel bij een "interne" als bij een "internationale" overeenkomst kunnen de partijen echter de te betalen som in een munt uitdrukken die niet die is van de "lex contractus"³.

2. Indien de Zaïrese wet op de overeenkomst van toepassing is, mag de schuldeiser niet aanvoeren dat de vrije koerswaarde van de Zaïrese munt aanzienlijk minder is dan de nominale waarde, die de Zaïrese overheid aan de eigen munt toeschrijft⁴. Wanneer daarentegen het Belgisch recht de overeenkomst beheerst, kan de schuldeiser vergoeding vorderen wegens de depreciatie van de Zaïrese munt voor de opgelopen schade, waarvoor de schuldenaar de schuld draagt⁵. Het Hof van Cassatie bevestigde hier derhalve gevestigde principes⁶.

3. De schuldeiser kan, met het Belgisch recht als "lex contractus", slechts schadevergoeding wegens depreciatie van die vreemde munt vorderen wanneer de schuldenaar schuld heeft aan deze schade; m.a.w. wanneer deze te laat betaalde, en dit ondanks een ingebrekestelling⁷. Dit werd hier ook

¹ Zie BATIFFOL, *Droit international privé*, 1970, II, nr. 575; RIGAUX, *Droit international privé*, 1968, nr. 350; VAN DER ELST, *Conflits de lois*, R.P.D.B., Supp. II, nr. 144; VAN HECKE, "Signification et limites du principe de l'autonomie de la volonté dans les contrats internationaux", *Revue Droit Intern. et Comp.*, 1955, p. 82.

² Zie VAN HECKE, "Currency", *International Encyclopedia of comparative Law*, III, 36-4.

³ DE PAGE, III, nr. 459; RIGAUX, o.c., nr. 373; VAN HECKE, *Problèmes juridiques des emprunts internationaux*, 1964, p. 183 e.v.

⁴ Zie Cass., 28 januari 1967, *Pas.*, 1967, I, 648.

⁵ Zie VAN HECKE en RIGAUX, R.J.C.B., 1970, 305.

⁶ Zie tevens PIRET, *Les variations monétaires et leurs répercussions en droit privé belge*, Brussel, 1935, SCHOENTJES-MERCHERS, "Schadevergoeding voor laattijdige betaling van een vreemde geldschuld na devaluatie van het vreemde geld", R.W., 1969-70, 1957 e.v.; VERWILGHEN, "Les effets des dépréciations monétaires", B.R.H., 1971, IV, 744 e.v.; 1972, IV, 99 e.v.

door het Hof van Cassatie bevestigd. Merkwaardig is echter dat de rechter — ondanks zijn voorliefde voor het I.P.R. in aangelegenheden waarin m.i. geen rechtskeuze mogelijk was (cfr. nr. 1), niet vermeldde dat de ingebrekestelling moest geschieden op de wijze en in de vorm zoals bepaald door het recht van de plaats der betekening⁸. De rechter lijkt immers te veronderstellen dat ook de "lex contractus" deze materie regelt.

H. Van Houtte
Ass. Internationaal en Buitenlands Recht

⁷ Zie Kh. Brussel, 21 maart 1924, *Jur. Com. Brux.*, 1924, p. 294.

⁸ BATIFFOL, o.c., nr. 607.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 14 NOVEMBER 1975

Voorzitter : de h. P. Delahaye

Raadsheer-rapporteur : de h. De Vreese

Eerste advocaat-generaal : de h. Dumon

Advocaat : mr. A. Houtekier

Afstamming—Ontkenning van vaderschap—Art. 313, 1° lid, B.W.—Bewijsvoorwaarden.

Om gegrond te zijn vergt de vordering tot ontkenning, gebaseerd op art. 313, 1e lid B.W., een driedubbel bewijs : het bewijs dat de moeder de geboorte van het kind voor haar man verborgen heeft, het bewijs dat zij zich schuldig maakte aan overspel en het bewijs dat de echtgenoot niet de vader van het kind is. Indien een van deze bewijzen ontbreekt moet de vordering als niet gegrond verworpen worden.

V.S. t/ V. en V.

Gelet op het bestreden arrest op 12 april 1974 door het Hof van beroep te Gent gewezen ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest de door eiser ingestelde vordering tot ontkenning van het vaderschap over het kind D.V.S., geboren te Gent op 4 mei 1964 uit tweede verweerster, niet ontvankelijk verklaart om de reden dat "alleen de verklaring van de eerste door appellant, thans eiser, opgeroepen getuige inhoudt dat tweede geïntimeerde, thans tweede verweerster, in de conceptieperiode van het kind een verhouding heeft gehad met een ander man ; deze verklaring op dit punt echter alleen steunt op gezegden van tweede geïntimeerde ; dezelfde eerste getuige ook verklaarde van tweede geïntimeerde te weten dat zij in de zomer van 1963 te Koksijde betrekkingen heeft gehad met appellant",

terwijl de eerste getuige van het rechtstreeks verhoor, D.V.B., hoegenaamd niet gezegd heeft te weten dat eiser en tweede verweerster in de zomer van 1963 te Koksijde met elkander betrekkingen gehad zouden hebben ; dat ze integendeel gezegd heeft : "In de zomer 1963 is mevrouw naar Koksijde geweest, mijnheer S. verbleef toen in De Panne. Mevrouw heeft me toen zelf

gezegd dat ze daar samen in een hotel gegaan zijn. Het is daarna dat ze teruggekomen is, dat ze gezegd heeft dat ze zwanger was. Ik weet niet of mevrouw appellant ontmoet heeft te Koksijde", zodat het arrest, door te oordelen dat volgens deze getuige tweede verweerster in de zomer van 1963 te Koksijde betrekkingen gehad zou hebben met eiser, terwijl ze deze had met haar minnaar S., de bewijskracht van het proces-verbaal van 23 maart 1975 van dit getuigenverhoor schendt ;

Overwegende dat volgens het middel het arrest, door te releveren dat de eerste getuige van het getuigenverhoor verklaarde van verweerster te weten dat zij in de zomer van 1963 te Koksijde betrekkingen heeft gehad met eiser, de bewijswaarde van dit getuigenis miskent ;

Overwegende dat, om gegrond te zijn de vordering tot ontkenning, gesteund op artikel 313, lid 1, van het Burgerlijk Wetboek, een driedubbel bewijs vergt : het bewijs dat de moeder de geboorte van het kind voor haar man verborgen heeft, het bewijs dat zij zich schuldig maakte aan overspel en het bewijs dat de echtgenoot niet de vader van het kind is ; dat indien een van deze bewijzen ontbreekt de vordering als niet gegrond moet verworpen worden ;

Overwegende dat het arrest door, ook op andere gronden dan de in het middel gecritiseerde passus, vast te stellen zonder desbetreffend bestreden te worden dat het bewijs van overspel der echtgenote niet bewezen is, zijn beslissing wettelijk rechtvaardigt ;

Dat hieruit volgt dat de aangeklaagde miskenning van de bewijskracht, ook al was ze bewezen, niet tot cassatie kon leiden en het middel, derhalve, niet ontvankelijk is ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 313, lid 1, van het Burgerlijk Wetboek, zoals gewijzigd door de wet van 20 maart 1927, en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest de door eiser ingestelde vordering tot ontkenning van het vaderschap over het kind D.V.S., geboren te Gent op 4 mei 1964 uit tweede verweerster, niet ontvankelijk verklaart om de reden dat beide partijen elkaar tijdens de conceptieperiode hebben ontmoet ; dat de kinderen regelmatig eiser bezochten en het dus minstens uiterst twijfelbaar is dat deze niet op de hoogte geweest zou zijn van de zwangerschap zodat, in het licht van deze gegevens, de verder aangehaalde feiten over de verberging van de zwangerschap en de morele onmogelijkheid gemeenschap te hebben geen voldoende bewijs zijn,

terwijl, eerste onderdeel, de verberging van de zwangerschap of van de geboorte van het kind door tweede verweerster tegenover eiser noodzakelijk maar voldoende is voor de ontvankelijkheid van de vordering tot ontkenning van vaderschap en het onverschillig is of eiser op een andere wijze de zwangerschap van tweede verweerster of de geboorte van het kind vernomen heeft (schending van artikel 313, lid 1, van het Burgerlijk Wetboek),

tweede onderdeel, eiser in zijn op 29 september 1971 neergelegde conclusie staande hield dat zowel de zwangerschap als de geboorte door tweede verweerster voor hem verborgen waren gehouden ; dat hij immers afwezig was bij de geboorte en bij de aangifte ervan ; dat zijn woonplaats opzettelijk door tweede verweerster als-

dan verkeerd werd opgegeven ; dat zij in de door haar tegen hem gevoerde procedure tot onderhoudsgeld geen melding had gemaakt van haar zwangerschap ; dat ook de brief die ze hem stuurde bewijst dat ze de geboorte verborg ; dat het arrest op deze conclusie niet antwoordt en dat de gemaakte beschouwingen over het feit dat eiser op de hoogte kon zijn van de zwangerschap, de verberging ervan door tweede verweerster niet uitsluiten en dus niet afdoende zijn om de vordering af te wijzen (schending van alle aangehaalde wetsbepalingen) :

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat uit het antwoord op het eerste middel blijkt dat de beslissing door vast te stellen dat het bewijs van overspel niet werd geleverd, wettelijk gerechtvaardigd is ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat het overbodig geworden was de conclusie, die betrekking had op een van de andere te bewijzen punten, nog te beantwoorden ;

Dat het middel niet kan aangenomen worden ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 31 OKTOBER 1975

Voorzitter : de h. Delahaye

Raadsheer-rapporteur : de h. Van Leckwijck

Advocaat-generaal : de h. Colard

Advocaten : mrs. C. De Baeck, R. Bützler en H. De Bruyn

Hinder—Verplichting tot compensatie rustend op diegene die over een van de attributen van het eigendomsrecht beschikt—Concessiehouder.

Het verbreken van het evenwicht door een stoornis die de grens van de gewone ongemakken van nabuurschap overschrijdt, verplicht niet alleen de eigenaar van het onroerend goed waar die stoornis ontstaat tot compensatie, doch ook diegene die ingevolge een door de eigenaar verleend zakelijk of persoonlijk recht ten aanzien van bedoeld goed over een van de attributen van het eigendomsrecht beschikt.

Ten deze werd als houder van die attributen tot compensatie veroordeeld een publiekrechtelijke concessiehouder (Intercommunale Vereniging voor de Autoweg E 3).

Coöp. V. Intercommunale Vereniging voor de Autoweg E 3 t/ Verhulst e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 5 april 1974 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet en 544 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat, eerste onderdeel, het arrest de vordering van de eerste vier verweerders tegen eiseres gegrond verklaart om de redenen dat "zo ingevolge de artikelen 2 en 13 van titel I van de overeenkomst van 2 juli 1963 de onroerende goederen, die nodig zijn tot de verwezenlijking van het voorwerp van de concessie, worden aangekocht en onteigend in naam van de Staat, uit gans de economie van deze overeenkomst en inzonderheid uit de artikelen 25, 26, 35, 36 en 37 afgeleid moet worden dat, tot aan de uiteindelijke overdracht aan de Staat, in de nader gespecificeerde voorwaarden, de Intercommunale Vereniging als eigenares, minstens als draagster van al de rechten van de eigenaar, moet worden beschouwd wat betreft de tot stand te brengen werken" en nu "vaststaat dat de overstromingen het gevolg waren van de werken aan de duiker onder de toegangseul naar het Lobroeckdok en het Albertkanaal, de Intercommunale Vereniging, voor wier rekening de werken werden uitgevoerd, dan ook in elk geval gehouden is, ten opzichte van de schadelijders, op grond van het verstoorde evenwicht tussen naburen, de aan de oorspronkelijke aanleggers berokkende schade te compenseren",

terwijl eiseres in conclusie had gesteld dat zij enkel "als concessionaris van de Belgische Staat opdracht gekregen heeft tot het bouwen, uitrusten, onderhouden en exploiteren van de autosnelweg E 3, zonder ooit eigenaar te worden van eender welke grond of onderdeel van dit werk ; dat integendeel onder meer uit artikel 13 van de concessieovereenkomst duidelijk blijkt dat bijvoorbeeld de onteigeningen van de gronden, nodig voor de uitvoering van de autosnelweg, aangekocht en onteigend worden in naam van de Belgische Staat" en eiseres "evenmin onder bedoelde toepassing kan vallen vermits zij geen gebuur-eigenaar is van de schadelijders partij, maar alleen de opdrachtgever van de aannemer ; dat inderdaad de herstelling van het verbroken evenwicht noodzakelijk het bestaan veronderstelt van twee naburige eigenaars en de aannemer of de opdrachtgever van een aannemer die werken uitvoert of laat uitvoeren, vreemd is aan de rechtsbanden die voortspruiten uit de nabuurschap",

tweede onderdeel, doordat het arrest beslist dat "tot aan de uiteindelijke overdracht aan de Staat, in de nader gespecificeerde voorwaarden, de Intercommunale Vereniging als eigenares, minstens als draagster van al de rechten van de eigenaar, moet worden beschouwd wat betreft de tot stand te brengen werken",

terwijl uit deze motivering niet kan worden uitgemaakt of het hof van beroep beslist dat eiseres moet worden beschouwd als eigenares van de gronden waarop de werken werden uitgevoerd dan wel als draagster van de rechten van de eigenaar wat betreft de tot stand te brengen werken, en een dergelijke motivering dubbelzinnig is en dus gelijkstaat met een afwezigheid van motivering ;

Overwegende dat het verbreken van het evenwicht door een stoornis die de grens van de gewone ongemakken van nabuurschap overschrijdt, tot compensatie verplicht niet alleen de eigenaar van het onroerend goed waar die stoornis ontstaat, doch ook diegene welke ingevolge een door de eigenaar verleend zakelijk of per-

soonlijk recht, ten aanzien van bedoeld goed over een van de attributen van het eigendomsrecht beschikt;

Overwegende dat, nu het vaststelt dat eiseres ingevolge de concessieovereenkomst "als eigenares, minstens als draagster van al de rechten van de eigenaar, moet worden beschouwd wat betreft de tot stand te brengen werken", het arrest impliciet doch zeker beschouwt dat eiseres niet enkel "als opdrachtgever van de aannemer" optrad doch over attributen van het eigendomsrecht beschikte, en ondubbelzinnig te kennen geeft dat zij als houders van die attributen verplicht is tot compensatie voor de schade veroorzaakt door overstromingen die het gevolg waren van de voor haar rekening uitgevoerde werken;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest beslist dat gelet op de dubbelzinnige bepalingen van de lastenkohieren niet besloten kan worden dat de aannemers (vijfde en zesde verweersters) zouden gehouden zijn tot vergoeding van de schade ontstaan buiten hun schuld,

terwijl, zoals door het arrest zelf wordt aangenomen, de bepalingen van de artikelen 30, A, 1, a, derde lid, van het lastenkohier van zesde verweerder en van 41, zesde lid, van het lastenkohier van vijfde verweerder duidelijk preciseren dat genoemde aannemers aansprakelijk zijn voor de schade ontstaan ten gevolge van de uitvoering van de werken, zelfs indien zij ontstaan is buiten hun schuld, en deze beschikking niet strijdig is met noch tegengesproken wordt door welke andere clausule van de tussen partijen afgesloten overeenkomsten;

Overwegende dat het arrest zijn beslissing, luidens welke niet bewezen is dat de vijfde en zesde verweersters gehouden zijn tot vergoeding van de schade ontstaan buiten hun schuld, geenszins steunt op de bepalingen van de voormelde artikelen 30, A, 1, a, eerste lid, van het lastenkohier van zesde verweerder en 41, eerste lid, van het lastenkohier van vijfde verweerder, doch op de dubbelzinnige aard van de bepalingen van de lastenkohieren, voortspruitend uit het gemis aan overeenstemming tussen enerzijds voormelde bepalingen van de kwestieuze lastenkohieren zelf en anderzijds artikel 30, littera B, van het ministerieel besluit van 14 oktober 1964 waarnaar die zelfde lastenkohieren verwijzen en die ze uitdrukkelijk toepasselijk verklaren;

Overwegende dat het arrest, dat aan de voormelde artikelen van de lastenkohieren zelf geen betekenis toekent die met de termen ervan onverenigbaar is, de bewijskracht ervan niet schendt;

Dat het arrest, door naar hogervermde dubbelzinnigheid van de bepalingen van de lastenkohieren te verwijzen zijn beslissing passend motiveert;

Dat het middel feitelijke grondslag mist;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

dering in tegen de Coöp. Intercommunale Vereniging voor de Autoweg E 3, de N.V. Société belge des betons en de N.V. Arthur Moens, ten einde vergoeding te bekomen voor de schade die zij beweerden geleden te hebben ten gevolge van de overstromingen van de "Kleine Schijn" einde 1966-begin 1967 en die veroorzaakt zouden zijn door de werken die uitgevoerd werden door de N.V. Société des betons en de N.V. A. Moens in opdracht van de Intercommunale Vereniging E 3. De oorspronkelijke eisers baseerden hun vordering, zowel op art. 1382 B.W. (aansprakelijkheid wegens schuld) als op art. 544 B.W. (aansprakelijkheid zonder schuld).

De opdrachtgever van de werken, de Intercommunale Vereniging E 3, riep de aannemers, de N.V. Société belge des betons en de N.V. A. Moens in vrijwaring.

Bij vonnis van 18 maart 1971 heeft de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen de vordering van de N.V. "Hens' Voeders" en de N.V. Sogemaco geheel gegrond verklaard en de vordering van A. Verhulst en de N.V. Colassin gedeeltelijk gegrond, met aanstelling van een deskundige. De vordering in vrijwaring werd ontvankelijk en gegrond bevonden.

2. Tegen dit vonnis werd hoger beroep ingesteld door de N.V. A. Moens tegen al de andere partijen en door de Intercommunale Vereniging E 3 tegen de beslissing op de vorderingen van A. Verhulst, de N.V. "Hens' Voeders", de N.V. Colassin en de N.V. Sogemaco. Het Hof van Beroep te Brussel heeft bij arrest van 5 april 1974 het aangevochten vonnis gedeeltelijk bevestigd, namelijk voor zover het in de zaken Verhulst en Colassin een deskundige benoemde. Voor het overige werd het bestreden vonnis vernietigd en de Intercommunale Vereniging E 3 werd op grond van het verstoorde evenwicht tussen naburen (art. 544 B.W.) ertoe veroordeeld de aan de oorspronkelijke eisers berokkende schade te compenseren. Alvorens verder over de oorspronkelijke hoofdvordering en de eisen in vrijwaring te beslissen, stelt het hof een deskundige aan om na te gaan of aan de aannemers en/of de opdrachtgeefster der werken enige fout, onvoorzichtigheid of nalatigheid verweten kan worden.

De Intercommunale Vereniging E 3 voorzag zich in cassatie tegen al de andere partijen. Het eerste cassatiemiddel, het enige dat ons hier aanbelangt, betreft de mogelijke toepassing van de "theorie van de burenhinder" op eiseres in cassatie. Het Hof van Cassatie verwierp het cassatieberoep bij arrest van 31 oktober 1975.

3. De verplichting tot compensatie in hoofde van de Intercommunale Vereniging E 3 werd door het Hof van Beroep te Brussel als volgt gemotiveerd:

"Aangezien, zo ingevolge de artikelen 2 en 13 van titel I van de overeenkomst van 2 juli 1963 de onroerende goederen, die nodig zijn tot de verwezenlijking van het voorwerp van de concessie, worden aangekocht en onteigend ten name van de Staat, uit gans de economie van deze overeenkomst, en inzonderheid uit de artikelen 25, 26, 35, 36 en 37, afgeleid moet worden dat, tot aan de uiteindelijke overdracht aan de Staat, in de nader gespecificeerde voorwaarden, de Intercommunale Vereniging als eigenares, minstens als draagster van al de rechten van de eigenaar moet worden beschouwd wat betreft de tot stand te brengen werken;

"Aangezien, waar vaststaat dat de overstromingen het gevolg waren van de werken aan de duiker onder de toegangseul naar Lobroekdok en Albertkanaal, de Intercommunale Vereniging, voor wier rekening de werken werden uitgevoerd, dan ook in elk geval gehouden is, ten opzichte van de schadelijders, op grond van het verstoorde evenwicht tussen naburen, de aan oorspronkelijke aanleggers berokkende schade te compenseren".

Voor het Hof van Cassatie betoogde de Intercommunale Vereniging E 3 dat zij alleen als concessionaris van de Belgische Staat opdracht gekregen heeft tot het bouwen, uitrusten, onderhouden en exploiteren van de autoweg E 3, zonder ooit eigenaar te worden van de grond of van een onderdeel van deze kunstwerken. Volgens de Intercommunale Vereniging E 3 kan zij dan ook niet onder toepassing van de theorie van de burenhinder vallen, daar zij geen buureigenaar is van de schadelijders partij, maar alleen de opdrachtgever van de aannemer; de herstelling van het verbroken evenwicht veronderstelt volgens eiseres in cassatie

noodzakelijk het bestaan van twee naburige eigenaars en de aannemer of de opdrachtgever van een aannemer die werken uitvoert of laat uitvoeren, is vreemd aan de rechtsbanden die voortspuiten uit de nabuurschap.

Het Hof van Cassatie heeft echter deze redenering verworpen en zoals het hof van beroep aangenomen dat, voor de toepassing van de leer van de burenhinder, de hinderverwekkende nabuur ook iemand kan zijn die — om de termen van het Brusselse arrest over te nemen — "minstens als draagster van al de rechten van de eigenaar moet worden beschouwd".

4. Dit arrest ligt volledig in de lijn van de evolutie van de rechtspraak van het Hof van Cassatie sinds de bekende arresten van 6 april 1960¹.

Deze beide arresten leggen de theorie van het verstoorde evenwicht vast: daar art. 544 B.W. aan elke eigenaar het recht toekent normaal het genot van zijn eigendom te hebben, zal de eigenaar van een onroerend goed die, zonder foutief te handelen, dit evenwicht verstoort door aan een naburige eigenaar hinder te veroorzaken die de maat van de gewone ongemakken overtreft, hem een billijke en passende compensatie verschuldigd zijn, die het verbroken evenwicht herstelt.

De arresten van 1960 spreken alleen van het gelijke recht van naburige *eigenaars* en de verplichting tot compensatie in geval van bovenmatige hinder.

Vrij vlug heeft men dan in rechtspraak en rechtsleer de vraag gesteld, of de verantwoordelijkheid wegens burenhinder alleen toepasselijk is op naburige eigenaars of ook van toepassing is op *andere categorieën van personen*, zoals huurders, vruchtgebruikers, concessiehouders enz.

Indien men zich houdt aan de teksten van de arresten van 1960, zou men geneigd zijn hieruit af te leiden dat alleen eigenaars in aanmerking komen. Nochtans, zoals prof. R. DERINE terecht opmerkt "is het wenselijk de *geest* van de theorie in het oog te houden. Het gaat om een leer van burenhinder. Het is meer een zaak van gebruik en genot *op dan van een eigendom*. Burenhinder betreft personen die gelokaliseerd zijn op naburige gronden of appartementen. Zeer vaak zijn ze beiden daarvan eigenaar, doch niet noodzakelijk"².

Zo wordt in de Belgische rechtspraak³ en rechtsleer⁴ overwegend aangenomen dat de leer van het verbroken evenwicht ook van toepassing is op huurders en vruchtgebruikers. Wat betreft de toepassing van de leer op de huurder, heeft het Hof van Cassatie dit onlangs nog bevestigd in een arrest van 10 januari 1974⁵, daarmee de rechtspraak volgende van de lagere rechtbanken en van de hoven van beroep. Het Hof overwoog hierbij:

"Dat artikel 544 van het Burgerlijk Wetboek betrekking heeft op de beperkingen van het eigendomsrecht die door de noodwendigheden van nabuurschap geboden zijn;

"Dat de verbreking van het evenwicht door een stoornis die de grens van de gewone ongemakken van nabuurschap overschrijdt tussen *het recht van de eigenaar en dat van de huurder van naburige goederen* kan bestaan;

"Dat hoewel van deze rechten het ene een zakelijk recht en het andere een persoonlijk recht is, ze echter op hetzelfde voorwerp betrekking hebben, vermits de huurder krachtens het huurcontract beschikt over een van de bevoegdheden van het eigendomsrecht, namelijk het genot van de zaak;

"Dat, voor zover de buurschapsstoornis afbreuk doet aan dit bestanddeel van het eigendomsrecht, de huurder die een nabuur is tegen de eigenaar die een andere nabuur is kan optreden tot betaling van een vergoeding tot herstel van het evenwicht tussen de rechten van genot".

5. In het geannoteerde arrest was de hinderverwekkende nabuur geen eigenaar, noch een huurder, maar wel een maatschappij, die ingevolge de concessieovereenkomst met de Belgische Staat "minstens als draagster van al de rechten van de eigenaar moet worden beschouwd wat betreft de tot stand te brengen werken".

Met dit arrest heeft het Hof van Cassatie de theorie van de burenhinder uitgebreid tot de concessiehouder, die krachtens de overeenkomst met de Belgische Staat, over praktisch alle rechten en bevoegdheden van de eigenaar beschikt voor de tot stand te brengen werken⁶. Zoals reeds gezegd volgt dit arrest de evolutie van de rechtspraak van het Hof in de richting van een steeds ruimere toepassing van de theorie van de burenhinder. Nu het Hof recent nog stelde dat deze leer aangevoerd kan worden door en tegen een huurder⁷, geldt dit *a fortiori* voor degene die als draagster van al de rechten van de eigenaar moet worden beschouwd.

Hierbij dient nog opgemerkt te worden dat door eiseres in cassatie geen kritiek werd uitgebracht en ook niet uitgebracht kon worden op de kwalificatie door het Hof van Beroep gegeven aan de bevoegdheden van de Intercommunale Vereniging E 3, omdat, volgens een vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie, de uitleg die door de feitenrechter gegeven wordt aan de overeenkomst van 2 juli 1963 soeverein is, mits zij niet onverenigbaar is met de bewoordingen ervan.

6. Een tweede aspect in dit arrest dat enige aandacht verdient betreft de toepassing van de theorie van de burenhinder op openbare werken uitgevoerd in opdracht van een publiekrechtelijk lichaam. De intercommunale verenigingen in het algemeen en de Intercommunale Vereniging E 3 in het bijzonder behoren ontegensprekelijk tot de sfeer van het publiek- en het administratief recht⁸.

De toepassing van de leer van het verbroken evenwicht t.a.v. openbare werken werd sinds de cassatiearresten van 6 april 1960 wel eens betwist, voornamelijk op grond van de bewering dat er tussen de rechten van de openbare overheid m.b.t. openbare werken en de rechten van de burgers m.b.t. hun eigendommen geen gelijkheid zou bestaan⁹. In dit opzicht heeft het geannoteerde arrest in elk geval wat meer duidelijkheid gebracht¹⁰.

Aloïs Van Oevelen

¹ Arr. Cass., 1960, 772; Pas., 1960, I, 915; R.C.J.B., 1960, 257, met conclusie van advocaat-generaal MAHAUX en noot van J. DABIN.

² R. DERINE, "Overzicht van rechtspraak, Zakenrecht (1961-1964)", T.P.R., 1965, nr. 26, blz. 69-70. Zie ook: R. DERINE, F. VAN NESTE en H. VANDENBERGHE, *Zakenrecht*, I.A., nr. 259, blz. 470-471.

³ Hof Brussel, 9 maart 1965, J.T., 1966, 29; R.G.A.R., 1966, 7618; Hof Brussel, 3 april 1968, J.T., 1969, 10; R.G.A.R., 1969, 8178; Hof Brussel, 15 mei 1972, Pas., 1972, II, 147; Hof Brussel, 30 oktober 1972, Rev.not.belge, 1973, 39; Rb. Antwerpen, 18 mei 1972, R.W., 1972-73, 76.

⁴ R. DERINE F. VAN NESTE en H. VANDENBERGHE, a.w., I.A., nr. 260; J. DABIN, "Le devoir d'indemnisation en cas de troubles de voisinage", noot bij Cass., 6 april 1960, R.C.J.B., 1960, 305-307; R.O. DALCQ, noot bij Cass., 6 april 1960, R.G.A.R., 1960, 6557, folio 11.

⁵ Cass., 10 januari 1974, R.W., 1973-74, 1541; J.T., 1974, 137; R.C.J.B., 1975, 367, met noot van CLAUDE RENARD.

⁶ Vgl. Rb. Antwerpen, 18 mei 1972, R.W., 1972-73, 76, aangaande de zgn. "premetrowerken", waar de rechtbank van oordeel was dat de M.I.V.A. (Maatschappij voor Intercommunale Vervoer te Antwerpen) voor het uitvoeren van deze werken over een *wegvergunning* beschikte, die haar *titularis* maakte van een *met zakelijk recht gelijk te stellen recht van gebruik der openbare wegen*, op grond waarvan de compensatieverplichting voortspuitende uit art. 544 B.W. rechtstreeks op haar kon rusten. In *casu* echter werd de verwekte hinder niet als abnormaal beschouwd.

⁷ Cass., 10 januari 1974, geciteerd in voetnoot 5.

⁸ D. DE CLERCK, *Intercommunale Maatschappij*, A.P.R., nrs. 460-461 en 558.

⁹ Zie hierover: R. DERINE, F. VAN NESTE en H. VANDENBERGHE, a.w., nr. 268.

¹⁰ Zie ook: Cass., 10 januari 1974, geciteerd in voetnoot 5; Rb. Antwerpen, 18 mei 1972, R.W., 1972-73, 76.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e KAMER — 28 MEI 1974

Voorzitter : de h. J. Jans

Raadsheren : de hh. P. Mahillon en L. Acheroy

Advocaten : mrs. J. Baugniet en B. Lambrechts

Testament—Legaat de residuo—Bevoegdheid van de bezwaarde om over de goederen bij testament te beschikken.

Principeel dient aangenomen te worden dat bij een legaat de residuo behoudens andersluidend beding van de erflater de eerste begunstigde de hem geschonken goederen niet meer bij testament kan vermaken.

Ida en Jeanne Mievis t/ Conard en Degline

Gezien het gelijkvormig afschrift van het vonnis gegeven op 16 mei 1972 door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Leuven, waarvan geen akte van betekening wordt overgelegd en waartegen hoger beroep, regelmatig naar vorm en tijd op 4 juli 1972 werd ingesteld ;

Overwegende dat de vordering, door huidige appellanten ingesteld, er toe strekt geïntimeerden te horen veroordelen om aan appellanten de roerende en onroerende goederen terug te geven die aan wijlen Jules Dalmotte toebedeeld werden krachtens het algemeen legaat hem gedaan door zijn echtgenote, Mievis Jeanne Emilie, volgens het eigenhandig testament van 20 maart 1949, deze goederen gelegateerd zijnde onder voorwaarde dat zij aan appellanten zouden toekomen bij overlijden van voornoemde Dalmotte wanneer deze er niet over beschikt zou hebben ; dat de eerste rechter de eis afgewezen heeft ;

Overwegende dat Mievis Jeanne, echtgenote van Dalmotte Jules op 20 maart 1949 een eigenhandig testament heeft opgemaakt dat als volgt luidt : "... Je révoque expressément tous testaments et autres actes et dispositions de dernière volonté que j'aurais pu faire ou prendre antérieurement aux présentes.

"J'institue pour mon légataire universel mon époux Jules Dalmotte ... et je lui lègue en conséquence l'universalité de tous mes biens, meubles et immeubles qui composeront ma succession au jour de mon décès pour en jouir et disposer dès lors en pleine propriété, mais à la condition expresse qu'à son décès les biens dont il n'aurait pas disposé soient recueillis par mes deux nièces Ida et Jeanne Mievis et en cas de prédécès de l'une d'elles par leurs descendants légitimes... ; en conséquence, je fais aux dites nièces ou leurs descendants, pour ce cas, legs de ce qui restera, elles seront saisies de leur droit éventuel par le fait et à partir de mon décès..." ;

Overwegende dat Mievis Jeanne, echtgenote Dalmotte Jules, op 13 december 1957 overleden is ;

Overwegende dat bij op 13 januari 1969 aan de notarissen Jean Brandhof ter standplaats Landen, en Albert De Brabandere ter standplaats Neerwinden, gedictieerd testament, voornoemde Dalmotte eerste geïntimeerde tot algemeen legataris over zijn roerende en onroerende goederen heeft aangesteld ;

Dat hij op 5 mei 1969 te Landen overleden is ;

Overwegende dat uit de bewoordingen van de aangiften van nalatenschap respectievelijk door Dalmotte Jules op 5 juni 1958 en door eerste geïntimeerde op 23 december 1969 ingediend, blijkt dat Dalmotte op het ogenblik van zijn overlijden het huis met aanhorigheden, gelegen te Landen, Hannuitsesteenweg nr. 120 bezat, dat uit de nalatenschap van wijlen zijn echtgenote Mievis Jeanne voortkwam ;

Overwegende dat appellanten staande houden dat Dalmotte Jules niet gerechtigd zou geweest zijn bij wijze van testament te beschikken over de goederen die hij verworven had uit de nalatenschap van Mievis Jeanne en die een legaat "de residuo" uitmaken, hetgeen door geïntimeerden stellig betwist wordt ;

Overwegende dat het behoort, om dit vraagstuk op te lossen, de bedoeling van de erflaterster na te gaan ;

Dat uit de bewoordingen van het testament blijkt dat haar doel was haar overlevende echtgenoot Dalmotte Jules toe te staan het genot te hebben van de gelegateerde goederen en erover te beschikken tijdens zijn leven en aan haar twee nichten, de huidige appellanten, alles te vermaken wat op het ogenblik van het overlijden van Dalmotte in het bezit van deze laatste zou blijven ;

Dat zij zelve over het lot van deze goederen heeft willen beslissen, hetgeen uitsluit dat zij het doel zou hebben gehad wijlen Dalmotte toe te staan andere legatarissen aan te stellen ;

Dat indien de eerste begunstigde Dalmotte over de residuaire goederen bij wijze van testament zou hebben mogen beschikken, hij al te gemakkelijk het doorgeefbeding tot een dode letter zou hebben kunnen maken ;

Dat overigens, daar de erflaterster over de bestemming van deze residuaire goederen reeds had beslist, met ze aan haar nichten te vermaken op het ogenblik van haar overlijden (zie de bewoordingen : "elles seront saisies de leur droit éventuel par la fait et à partir de mon décès"), bewuste goederen niet in de nalatenschap van Dalmotte bij diens dood aanwezig waren ;

Overwegende dat daaruit volgt dat de erflater niet de bedoeling had, bij het opmaken van haar testament, aan haar overlevende echtgenoot het recht te verlenen over de residuaire goederen bij wijze van een testament te beschikken ;

Overwegende dat principieel dient aangenomen te worden dat, behoudens andersluidend beding van de erflater, de eerste begunstigde de hem geschonken goederen niet meer bij testament kan vermaken (zie De Page, VIII-2, nr. 1750 ; Schicks en Vanisterbeek, *Traité-formulaire de droit notarial*, IV, nr. 736 ; noot Pirson, R.C.J.B., 1952, p. 190 ; Cass., 25 juni 1959, Pas., I, 1106 ; *Rev. prat. not.*, 1960, 140 ; Cass. fr., 27 juni 1961, D., 1962, 285 met noot van Marc Ancel ; Hof Gent, 23 mei 1951, R.C.J.B., 1952, 187 ;

Overwegende dat geïntimeerden betogen dat bedoeld andersluidend beding ter zake minstens impliciet voortvloeit uit de bewoordingen van het testament ;

Dat zij naar voren brengen dat wijlen Mievis Jeanne niet bedingt dat de goederen die bij het overlijden van haar echtgenoot nog zullen bestaan, door huidige appellanten ontvangen zullen worden, maar dat zij bepaalt dat enkel de goederen waarover hij niet beschikt

zou hebben (... les biens dont il n'aurait pas disposé) ten goede zouden komen aan appellanten ;

Overwegende dat op te merken valt dat geen legaat "de residuo" geldig is indien de begunstigde geen recht tot beschikking heeft, aangezien de erfflater aan deze laatste de verplichting niet kan opleggen de goederen te bewaren (Burgerlijk Wetboek, artikel 896) ;

Dat het om deze reden is dat de erfflaterster het woord "disposer" heeft geschreven na het woord "jouir" ;

Dat zij also Dalmotte toestond over de goederen onder levenden te beschikken, hetzij kosteloos hetzij onder bezwarende voorwaarden ;

Dat het gebruik van het woord "disposer" derhalve ter zake niet betekent dat zij de bedoeling had hem toe te staan over de residuaire goederen bij wijze van testament te beschikken ;

Overwegende dat, weliswaar, geïntimeerden aanvoeren dat "de erfflaterster wel degelijk de algemene betekenis van het woord "beschikking" kende, aangezien zij in hetzelfde testament het woord "dispositions" in de betekenis van testamentaire beschikking gebruikt, waar zij schrijft : "Je révoque expressément tous testaments et autres actes et dispositions de dernière volonté" ;

Dat nochtans bewust woord hier duidelijk gebruikt wordt in het raam van de herroeping van de vorige testamenten, hetgeen niet belet dat de erfflaterster hetzelfde woord zeven regels verder in een heel ander context, in een meer beperkte zin heeft willen gebruiken ;

Overwegende dat derhalve de bewoordingen van het testament, waarop geïntimeerden zich beroepen, niet van die aard zijn dat ze impliciet maar zeker het bestaan van een beding bewijzen volgens hetwelk de erfflaterster haar echtgenoot Dalmotte toestond over de residuaire goederen bij wijze van testament te beschikken, en de bovengemelde uitlegging van het testament ontzenuwen ;

Overwegende dat uit al deze beschouwingen voortvloeit dat de vordering principieel gegrond is ;

Overwegende dat de eis tot betaling van een miljoen frank voorbarig voorkomt ;

Om die redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der Wet van 15 juni 1935,

Ontvangt het hoger beroep ; doet het bestreden vonnis teniet ; wijzigende, veroordeelt geïntimeerden om aan appellanten binnen acht dagen na de betekening van onderhavig arrest, het onroerend goed gelegen te Landen, Steenweg naar Hannuit 120, gekadastraerd te Landen, Steenweg naar Hannuit, nr. 104, sectie B, nr. 164/Q4, tuin voor een oppervlakte van 2 a 90 ca, terug te geven ; verwijst de zaak naar de bijzondere rol, wat de eis tot betaling van een miljoen frank betreft ; ontzegt appellanten van het overige van hun eis ; verwijst geïntimeerden in de kosten van beide instanties.

NOOT—Zie M. VANQUICKENBORNE, "Het legaat de residuo", nrs. 15-17, T.P.R., 1972, 628-630.

In het litigieuze testament was bepaald, dat bij vooroverlijden van de verwachters het legaat op hun afstammelingen zou overgaan. Over de vraag, of bij ontstentenis van een dergelijke beschikking het legaat bij vooroverlijden van de verwachter al dan niet op zijn erfgenamen overgaat en hoe het recht van de verwachter moet worden gekwalificeerd,

leze men M. VANQUICKENBORNE, a.w., nrs. 45-43, loc. cit., pp. 647-653, alsmede Cass. fr., 17 november 1971, D., 1972, 133, met noot van A. BRETON, en de bespreking van R. SAVATIER in Rev. trim. dr. civ., 1972, 625.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

8e KAMER — 8 OKTOBER 1975

Voorzitter : de h. L. Noelmans

Raadsheren : de hh. W. Bijl en H. Craeybeckx (rapporteur)

Advocaat-generaal : de h. R. Six

Advocaten : mrs. Calewaert en Van Peeterssen

Cheque—1. Overschrijvingsorder—2. Wetens en wilens een cheque zonder voorafgaand, toereikend en beschikbaar fonds uitgeven—Moreel bestanddeel van het misdrijf.

1. Een bankoverschrijving moet op grond van de uitdrukkelijke bewoordingen van art. 66 van de Chequewet met een bankcheque worden gelijkgesteld.

2. Uit het bestaan van kasfaciliteiten volgt in se niet, dat er een krediet tot dekking van cheques werd verleend. Maar als uit de dagafschriften en creditnota's blijkt, dat er een stilzwijgende kredietopening en een promessekrediet bestond en de rekening-courant voortdurend werd overschreden, hetgeen noodzakelijkerwijze de instemming van de bank vereiste, die schuldeisers betaalde, moet men tot het besluit komen dat de beklagde mocht veronderstellen, dat er een beschikbaar fonds tot dekking van zijn uitgifte bestond, en is het door art. 61, 1°, Chequewet bedoelde morele bestanddeel van het misdrijf ("wetens en wilens") niet bewezen.

D. en V.d.E.

Overwegende dat de hogere beroepen, regelmatig naar vorm en termijn, ontvankelijk zijn (Corr. Rb. Antwerpen, 22 april 1975) ;

Overwegende dat de feiten welke aan beide beklagden ten laste worden gelegd, door het onderzoek voor het Hof gevoerd niet ten genoegen van recht bewezen zijn gebleven ;

Overwegende dat eerste beklagde als bediende-voorzitter en in opdracht van tweede beklagde als eigenaar der firma "B." een overschrijvingsorder voor de N.V. "An-Hyp" ondertekende en overhandigde aan D. ten voordele van deze laatste voor een bedrag van 18.679 frank ; dat deze overschrijving door de begunstigde aan zijn bankier, de N.V. "Kredietbank", werd overgemaakt, die hem een bericht liet als zou de rekening van "B." geen dekking meer hebben waarop hij klacht neerlegde ;

Overwegende dat D. ondertussen door een postcheque-overschrijving werd betaald ;

Overwegende dat de eerste rechter terecht op grond van de uitdrukkelijke bewoordingen van artikel 66 van de Wet van 1 maart 1961 stelde dat het betrokken overschrijvingsorder gelijkgesteld moet worden met de cheque ;

Overwegende dat het bestaan van kasfaciliteiten van

wege een bankier aan zijn client zonder verbintenis des-aangaande inderdaad geenszins in se toelaat te besluiten dat er dan een krediet bestaat dat dient tot dekking van cheques;

Overwegende dat uit de door beklaagden neergelegde stukken en voornamelijk uit de voorgebrachte dagafschriften en creditnota's van de N.V. "An-Hyp" blijkt dat er tussen deze bank en tweede beklagde een stilzwijgende kredietopening en een promessekrediet bestond;

Overwegende dat eveneens blijkt dat de rekening-courant van tweede beklagde voortdurend werd overschreden en zulks noodzakelijkerwijze met instemming van de bank, die schuldeisers van de firma betaalde; dat het promessekrediet van tweede beklagde er in de praktijk op neerkwam dat na inning door de bank van facturen, het bedrag ervan op de rekening-courant van tweede beklagde werd geplaatst;

Overwegende dat ingaande op deze elementen men tot het besluit moet komen dat de beklaagden mochten veronderstellen dat de betrokken overschrijving ten voordele van D. door de n.v. "An-Hyp" zou uitbetaald worden, en dat er wel degelijk een beschikbaar fonds daartoe bestond;

Overwegende dat in casu aldus het moreel bestanddeel van het misdrijf zoals vereist door primo van artikel 61 der Wet van 1 maart 1961, namelijk "wetens en willens" een cheque of enig ander met de cheque gelijkgesteld waardepapier uitgegeven te hebben..., niet wordt bewezen;

Overwegende dat beide beklaagden derhalve dienen te worden vrijgesproken zonder kosten;
(...)

NOOT—1. Betreffende de bankoverschrijving moet verwezen worden naar: C. FREDERICQ, *Traité de droit commercial belge*, IX, p. 537; J. VAN RYN en J. HEENEN, *Principes de droit commercial*, IV, p. 517; P. BLONDEEL, "Overzicht van de nieuwe wetgeving op de cheque", R.W., 1961-62, 1254.

Het Hof van Beroep te Brussel besliste dat "een bankoverschrijving zonder dekking gelijkgesteld is met de cheque zonder dekking krachtens de artt. 61 en 66 van de Wet van 1 maart 1961, aangezien ze aan een derde werd overhandigd als betalingsmiddel en dergelijke bankoverschrijving dan als girobon of giromandaat beschouwd moet worden" (Hof Brussel, 16e kamer, 3 februari 1971, in zake E. L.); het Hof van Beroep te Antwerpen, 6e kamer, heeft zich bij arrest van 25 april 1975 in zake R. D. K. in dezelfde zin uitgesproken.

Zie ook de parlementaire voorbereiding: Verslag van de Senaatscommissie van 19 december 1950, p. 5, in *Parl. Besch.*, Senaat, 1950-51, nr. 81.

2. Betreffende kasfaciliteiten inzake cheques zonder dekking, zie men ook: Hof Nimes, 15 december 1967, *Rec.dr.pén.*, 1969, 117; Hof Limoges, 15 februari 1968; *Rec.dr.pén.*, 1968, 350; Cass. fr., 18 juli 1968, *Gaz. Pal.*, 1968, 2, 247.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

14e KAMER — 12 NOVEMBER 1975

Voorzitter: de h. Van Malderen

Rechters: mevr. Viérin en de h. Winderickx

Openbaar ministerie: de h. Huenens

Advocaten: mrs. Piryns en Coppens loco De Troyer

Internationaal privaatrecht—Ontkenning van vader-

schap—Termijn—Onwetendheid betreffende de geboorte—Bewijs.

Inzake ontkenning van het vaderschap bepaalt de nationale wet van de echtgenoot-vader niet alleen de voorwaarden en bewijsmiddelen voor de ontkenning van het kind maar eveneens de termijn waarin de vordering tot ontkenning moet worden ingesteld.

Aldus kan de Duitse echtgenoot die wenst het kind van zijn echtgenote te ontkennen, de vordering instellen gedurende twee jaar na de ontdekking van de geboorte.

Er wordt vermoed dat de geboorte van het kind de man verborgen gehouden werd en dat hij er slechts kennis van kreeg op het ogenblik waarop hem een kopij van het proces-verbaal van overhandiging van een verzoekschrift tot echtscheiding werd toegezonden (artt. 1256-1257 Ger.W.), indien hij sinds meer dan vier jaar gescheiden leeft van zijn vrouw en de aangifte van de geboorte van het kind buiten zijn aanwezigheid is geschied.

K. t/ L. en D.B.

Overwegende dat verweerder, hoewel regelmatig gedagvaard, niet verschijnt noch iemand in zijn naam;

Overwegende dat de eis ertoe strekt te doen verklaren dat eiser gemachtigd is het vaderschap te ontkennen van het kind K.S., geboren te N. op 14 november 1970 en ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand van deze stad als wettige dochter van eiser en van verweester;

Ontvankelijkheid

Overwegende dat uit de voorgelegde attesten van woonplaats blijkt dat eiser en verweester gescheiden leven sedert 5 juli 1969;

dat de geboorte van het kind daarenboven buiten de aanwezigheid van eiser aangegeven werd zodat aangenomen mag worden dat ze hem verborgen werd gehouden en hij er slechts kennis van kreeg op 10 augustus 1973, datum waarop hem een kopie van het pv. op 8 augustus 1973 opgemaakt op grond van de artt. 1256 en 1257 van het Gerechtelijk Wetboek, werd toegezonden;

Overwegende dat eiser van Duitse nationaliteit is; dat de Duitse wetgeving van toepassing is zowel wat de voorwaarden en de bewijsmiddelen voor de ontkenning van het kind betreft als wat de tijdsperiode betreft om de vordering in te dienen;

Overwegende dat de Duitse wet (B.G.B.) in zijn art. 1594 de termijn voor het instellen van de procedure tot ontkenning van vaderschap bepaalt op twee jaar;

Overwegende dat eiser zijn vordering tot ontkenning van vaderschap ingesteld heeft binnen twee jaar na de ontdekking van het bedrog;

Overwegende dat de vordering van eiser dus ontvankelijk is;

Ten gronde

Overwegende dat de artt. 1591 tot en met 1600 van de Duitse wet (B.G.B.) bepalen dat het kind wordt vermoed wettig te zijn wanneer het na het huwelijk geboren is en de man tijdens de wettelijke periode van bevruchting bij zijn echtgenote gewoond heeft; dat zij tevens bepalen dat het kind niet wettig is wanneer

uit de omstandigheden blijkt dat het klaarblijkelijk onmogelijk is dat de vrouw het kind van de man ontvangen heeft ;

Overwegende dat de attesten van woonplaats bewijzen dat eiser en verweerster gescheiden leven sedert 5 juli 1969 ;

Overwegende dat in een strafrechtelijk onderzoek, afgesloten door een vonnis uitgesproken op 1 februari 1974 door de Correctionele Rechtbank te Oudenaarde, verweerster op 2 juli 1973 aan de politie verklaard heeft, dat zij sedert een tweetal jaren gescheiden leeft van haar man ;

Overwegende dat eiser en verweerster op 8 augustus 1973 een procedure tot echtscheiding hebben aangevat, die afgesloten werd door de overschrijving van het vonnis uitgesproken door de 14e kamer van deze rechtbank op 22 mei 1975, in de registers van de burgerlijke stand van de stad N. op 12 augustus 1975 ;

Overwegende dat uit al deze omstandigheden blijkt dat eiser en verweerster sedert lange tijd vóór de bevruchttingsperiode, gaande volgens de Duitse wetgeving van de 302e en de 181e dag vóór de geboorte van het kind, feitelijk gescheiden leven en dat niets laat vermoeden dat zij feitelijk herenigd zouden zijn geweest ;

dat het bijgevolg klaarblijkelijk onmogelijk is dat verweerster het kind van eiser ontvangen heeft ;

dat eiser derhalve gerechtigd is het vaderschap van het kind te ontkennen ;

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE TURNHOUT

KORT GEDING — 27 NOVEMBER 1975

Voorzitter : de h. Boeckx

Advocaten : mrs. H. van Gorp en L. Goossens

Stedebouw—Werk niet in overeenstemming met vergunning—Bevel tot staking—Kort geding—Gedeeltelijke opheffing.

Als een werk niet in overeenstemming met de verleende bouwvergunning werd uitgevoerd en de staking ervan regelmatig werd bevolen, komt het de voorzitter in kort geding niet toe het gedeeltelijk te laten voortzetten voor zover het in overeenstemming met de vergunning zou zijn.

V.L. t/ Stad Turnhout

Gezien de dagvaarding betekend door gerechtsdeurwaarder J. Eyskens te Turnhout op 10 oktober 1975, ertoe strekkend de maatregel te doen opheffen, genomen door de conducteur der gemeente Turnhout op 9 september 1975, bekrachtigd door de heer Burgemeester der gemeente Turnhout op 10 september 1975, minstens te doen zeggen voor recht dat de voornoemde maatregel zal beperkt blijven tot de werken zoals omschreven in het proces-verbaal van vaststelling ; (...)

Overwegende dat uit de aangevoerde stukken blijkt dat de heer R. Römer, stadsconducteur, op 9 september 1975 bevel gaf tot staking van werken aan de woning

gelegen (...) te Turnhout ; dat dit bevel op 10 september 1975 werd bekrachtigd door de heer Burgemeester van Turnhout ; dat op dezelfde datum aan eiser een ter post aangetekende zending werd gedaan die door eiser werd ontvangen op 11 september 1975 ; dat vermoed dient te worden dat deze ter post aangetekende zending het proces-verbaal van vaststelling en het bekrachtigingsbesluit bevatte ; dat bovendien het ontbreken van deze formaliteit niet de nietigheid van het proces-verbaal van vaststelling en het bekrachtigingsbesluit tot gevolg zou hebben, aangezien deze nietigheid niet door de wet is gesteld (art. 860 Ger.W.) ;

Overwegende dat derhalve de procedure van staking der werken regelmatig is ;

Overwegende dat eiser niet betwist de kwestieuze werken niet te hebben uitgevoerd volgens de op 10 maart 1975 verleende vergunning ; dat derhalve het bevel tot staking der werken rechtmatig is ;

Overwegende dat het de voorzitter in kort geding niet is toegelaten de werken gedeeltelijk te laten voortzetten, aangezien dit een bestendige controle door de bevoegde ambtenaren zou noodzaken, wat zeker niet de bedoeling van de wetgever kan geweest zijn ;

Om die redenen,

Rechtdoende in kort geding, beslissende op tegenspraak ; verklaren de vordering ontvankelijk, doch ongegrond ; veroordelen eiser tot de kosten van het geding.

ARBEIDSRECHTBANK TE GENT

3e KAMER — 22 NOVEMBER 1974

Voorzitter : mevr. Claeyls-Leboucq

Advocaten : mrs. Van den Broecke en Tack loco L.J. Martens

Arbeidsovereenkomst werklieden—Overdracht van onderneming—Voortbestaan van arbeidsovereenkomsten—Verjaring van rechtsvorderingen.

Bij overdracht van een onderneming zonder essentiële wijziging van de arbeidsvoorwaarden blijven de rechtsverhoudingen tussen de werknemers en het bedrijf in beginsel voortbestaan en komen geen nieuwe arbeidsovereenkomsten tot stand. Derhalve doet de overdracht van de onderneming de verjaringstermijn ten aanzien van de rechtsvorderingen die uit de arbeidsovereenkomst zijn ontstaan niet lopen.

X t/ Feitelijke vennootschap A.Z. & B.Z., A.Z. en B.Z.

In feite

Eiseres is in mei 1962 als arbeidster in dienst gekomen bij A.Z., meester-kleermaker. Op 1 januari 1971 heeft deze laatste het bedrijf aan zijn zoon B.Z. overgedragen. Op 26 september 1972 heeft de arbeidsovereenkomst van eiseres een einde genomen ; zij verklaart een loon te hebben ontvangen dat lager ligt dan het wettelijk minimum,

en vordert achterstallige lonen, en andere sociale voordelen.

In rechte

Bij exploit van dagvaarding van 28 december 1972, betekend door gerechtsdeurwaarder Vanderhaeghen W. te Gent, vordert eiseres voor recht te horen zeggen dat de arbeidsovereenkomst ten laste van verwerende partijen verbroken werd en hen solidair te horen veroordelen tot betaling van 11.700 fr. als verbrekingsvergoeding, met de gerechtelijke interesten; zij vordert ook gedaagden solidair te horen veroordelen tot betaling van 213.919 fr. als achterstallig loon voor 1968 tot 4 oktober 1972; vakantiegeld, tekort aan ziektegeld en terugbetaling van aanvullende bijdragen aan de mutualiteit.

(...)

I. Vordering tegen de feitelijke vennootschap A.Z. & B.Z.

Eiseres heeft haar vordering gericht tegen tweede en derde verweerders, maar tevens tegen de feitelijke vennootschap die tussen hen zou bestaan hebben.

Tweede en derde verwerende partij verklaren dat er tussen hen nooit een feitelijke vennootschap tot stand gekomen is; dat B.Z. tot 1 januari 1971 in dienst was van zijn vader, A.Z. en dat deze laatste vanaf 1 januari 1971 door de zoon B.Z. in dienst genomen werd.

Eiseres dient het bewijs van haar bewering, nl. het bestaan van een feitelijke vennootschap tussen tweede en derde verweerder, voor te leggen; hierbij kunnen verscheidene elementen inachtgenomen worden (zie o.m. "Les sociétés de fait", door P. Van Ommeslaghe, in *J.T.*, 1957, 709).

Er dient te worden vastgesteld dat zij het bewijs van het bestaan van dergelijke vennootschap niet levert; de vordering tegen eerste verwerende partij is bijgevolg niet ontvankelijk.

2. Vordering tegen A.Z. en B.Z.

De vordering tegen tweede en derde verwerende partij werd bij vonnis van 26 april 1974 ontvankelijk verklaard.

Deze partijen werpen op dat de vordering t.o.v. A.Z. verjaard is omdat het bedrijf door derde verweerder op 1 januari 1971 overgenomen werd, dat de arbeidsovereenkomst tussen eiseres en tweede verweerder meteen beëindigd werd, dat op die datum een nieuwe arbeidsovereenkomst tot stand gekomen is tussen derde verwerende partij en eiseres; dat er meer dan één jaar verlopen is tussen het beëindigen van de eerste arbeidsovereenkomst en de dagvaarding, zodat de vordering tegen tweede verweerder verjaard is.

Eiseres werpt op dat het bedrijf een economische en sociale eenheid vormt en dat, zelfs indien er een wijziging optreedt in de juridische eigendom van het bedrijf, er t.o.v. het personeel geen wijziging van werkgever is

ingetreden. Verweerders werpen op dat dit beginsel enkel voor de berekening van de anciënniteit van de werknemers geldt.

Onder "werkgever" moet worden verstaan: de onderneming als economische bedrijfseenheid; bij wijziging in de juridische vorm blijft de onderneming voortbestaan; alleen de arbeidsverhoudingen, d.w.z. de tewerkstelling van de werknemers, zijn doorslaggevend (zie W.R., *Beroep Brussel*, 23 mei 1969, *J.T.*, 1969, 174; zie ook M. Taquet en C. Wantiez, "L'anciennité et la notion de même employeur", *J.T.T.*, 1972, nr. 43), indien haar economische bestemming ongewijzigd blijft (zie *Parl. Doc., Kamer*, 1952-53, nr. 543).

Dit beginsel geldt o.m. bij overdracht van bedrijf; deze overdracht doet geen afbreuk aan de rechtsverhoudingen tussen de werknemers en het bedrijf, indien zij geen essentiële wijziging betekent in de arbeidsvoorwaarden (zie o.m. Cass., 14 juni 1957, *Pas.*, 1957, I, 1227). De overdracht van een bedrijf brengt niet ipso facto de verbreking van de arbeidsovereenkomst met zich mede; de band die de werkgever met de werknemers verbindt moet niet beschouwd worden als een persoonlijke band, tenzij bewezen is dat de arbeidsovereenkomst intuïtu personae gesloten werd (zie o.m. *Nieuwe toelichting bij de wet op de arbeidsovereenkomst*, R. De Rouck, Brussel, 1970, nr. 120; Cass., 26 mei 1961, *Pas.*, 1961, I, 1030; Cass., 6 juni 1973, *J.T.T.*, 1973, 203).

Er dient te worden vastgesteld dat eiseres gedurende de gehele periode van tewerkstelling van mei 1962 tot september 1972 in hetzelfde bedrijf werkzaam was; dat dit geëxploiteerd werd in hetzelfde atelier, met hetzelfde materiaal, hetzelfde personeel, dezelfde grondstoffen, dezelfde aard van produktie; dat de overdracht van het bedrijf geen wijziging in de arbeidsvoorwaarden heeft te weeggebracht.

Eiseres is bijgevolg gedurende de gehele periode van tewerkstelling in dienst geweest bij dezelfde "werkgever"; gedurende deze tewerkstelling is zij door één en dezelfde arbeidsovereenkomst verbonden geweest en hieraan werd op 26 september 1972 een einde gemaakt; het door verweerders opgeworpen verweermiddel van verjaring is bijgevolg ongegrond.

De overdracht van een bedrijf houdt een overdracht van schuldvordering en van schuld in. Bij de overdracht van zijn bedrijf door tweede verweerder aan derde verweerder heeft deze laatste de rechten en verplichtingen van tweede verweerder overgenomen.

De vordering die eiseres tegen de tweede verweerder heeft ingesteld dient als ongegrond te worden afgewezen, daar op het ogenblik van de dagvaarding het geheel der schulden van tweede verweerder t.o.v. de werknemers aan derde verweerder overgedragen was.

(...)

NOOT—Zie over cessie van schuld *DE PAGE*, III, nr. 375, blz. 359, en nrs. 384-388, blz. 372-379. Zie ook Cass., 17 februari 1972, *R.W.*, 1972-73, 410.

BENELUXRECHT

De Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland

De jaarlijkse vergadering van de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland vond ditmaal plaats in Brugge op 21 en 22 november 1975.

Voor de afdeling Staatsrecht waren door prof. mr. L. Prakke en mevrouw prof. dr. G. Craenen preadviezen geschreven over de positie van een demissionair kabinet in Nederland en België. De verschillen tussen beide stelsels zijn opvallend. Omdat in België de praktijk is, dat in een demissionaire periode het parlement niet vergadert, moet naar andere controleurs, zoals de Raad van State, worden omgezien. De aanwezigen waren het erover eens dat de Nederlandse situatie aantrekkelijker is.

Belangrijke verschillen manifesteerden zich ook bij de discussies in de afdeling Strafrecht over het onderwerp "De rechtspositie van de gedetineerde in Nederland en België". Het Nederlandse preadvies is een coproductie van mr. E.P. von Brucken Fock en prof. mr. Heijder. Het Belgische is geschreven door mr. Alain de Nauw.

Mr. H.A. Groen en mr. Herman Cousy hadden voor de afdeling Privaatrecht preadviezen uitgebracht over "De betekenis van de overheidsvergunning voor de privaatrechtelijke aansprakelijkheid in Nederland en België". De Nederlandse jurisprudentie blijkt wat genuanceerder te zijn dan de Belgische.

Omdat geen jaarboeken meer worden uitgegeven, waarin de verslagen van de vergaderingen werden opgenomen zullen in de toekomst beknopte verslagen in het Rechtskundig Weekblad en het Nederlands Juristenblad worden gepubliceerd. De preadviezen zelf worden uitgegeven door de uitgeverij W.S.J. Tjeenk Willink te Zwolle en zijn in de handel.

De volgende vergadering van de Vereniging zal worden gehouden op 19 en 20 november 1976 te Amsterdam. Dan zullen de volgende onderwerpen worden behandeld: De ombudsman, de functie van de strafrechter bij de behandeling van zaken met maatschappelijk controversiële aspecten, en de onderhoudsuitkering bij echtscheiding en scheiding van tafel en bed.

Hierna volgen de verslagen van de drie afdelingen.

M. Storme

Afdeling Staatsrecht

De ochtendzitting werd besteed aan het stellen en beantwoorden van informatieve vragen, waarbij de discussie soms op breder vlak gevoerd werd.

Uit een eerste gedachtenwisseling tussen de Belgische preadviseur en Belgische leden bleek dat het jongste arrest van de Raad van State aangaande het begrip lopende zaken, het arrest ASBL Association du Personnel Wallon et Francophone des Services Publics, n° 17131 van 14 juli 1975, zo geïnterpreteerd kon worden dat een demissionaire regering wel maatregelen kan nemen daar waar haar bevoegdheid gebonden is, ongeacht de belangrijkheid van de zaak.

Anders dan in Nederland, stellen de parlementairen minder vragen wanneer de regering ontslagnemend is. Hoewel de demissionaire ministers hun bevoegdheid behouden om vragen te beantwoorden, doen ze dat niet in de praktijk.

Met de aanvaarding van het ontslag van de regering valt in België ook het parlement stil. Parallel daarmee krijgt het staatshoofd een grotere bevoegdheid om zijn medewerking te weigeren aan het tot stand komen van besluiten van de ontslagnemende regering. In zekere zin treedt hij op als behoeder van de rechten van de volksvertegenwoordiging, hoewel uiteindelijk het laatste woord blijft aan de demissionaire regering als zij unaniem is.

Van Nederlandse zijde wordt naar voren gebracht dat het ontslag van de regering in Nederland hoegenaamd niet het stilvallen van het parlement tot gevolg heeft. Hoewel het parlement formeel de regering niet meer zijn vertrouwen kan weigeren — maar ook in normale regeringsperiodes is dat wapen moeilijk hanteerbaar — dan is de openheid van beleid en de sociale druk die hierdoor verkregen kan worden op zichzelf een voldoende resultaat. Overigens hoort een onderscheid gemaakt te worden tussen de verschillende soorten demissionaire kabinetten: overgangskabinetten; kabinetten die hun normale tijd uitgediend hebben; kabinetten die stukgelopen zijn op interne moeilijkheden; kabinetten die door de Kamer weggestemd zijn. Alleen in dat laatste geval ontbreekt het vertrouwen van de volksvertegenwoordiging.

De fundamentele verschillen tussen de Belgische en de Nederlandse situatie zoals die uit de preadviezen blijken, hebben een aantal oorzaken. Voor de Belgische praktijk lijkt een historische verklaring de belangrijkste: vroeger, vooral voor W.O. II, was de staatsactiviteit tamelijk beperkt, waren de crisissen minder in aantal, was er een grotere ministeriële stabiliteit, en vooral waren de crisissen van veel kortere duur. Daarbij komt dat de regering de motor is van het parlement: valt de regering stil, dan behoort ook het parlement niet meer actief te zijn.

De afdeling is het erover eens dat de feitelijke situatie zich thans grondig gewijzigd heeft, en dat een aantal bestuursprocessen een continu karakter vertonen, en door de regering behartigd moeten worden of ze demissionair is of niet. Dit is vooral zo, maar zeker niet uitsluitend voor het internationale en het sociaal-economische beleid.

In de namiddag ging de afdeling in op de vraagpunten die door de preadviseurs aan de orde waren gesteld.

De afdeling was het erover eens dat het Nederlandse systeem, waar het parlement blijft bijeenkomen ondanks het ontslag van de regering, de voorkeur verdient. Ook in die periode kan het parlement toezicht uitoefenen op de regering, en dit toezicht is te verkiezen boven een toezicht door de Raad van State. Tegen het invoeren van een dergelijke praktijk in België zijn er geen grondwettelijke bezwaren. Wat het systeem van ontbinding op termijn betreft rijst de vraag of dit in België niet eerst een grondwetsherziening zou behoeven.

Het blijven bijeenkomen van het parlement in de ontslagperiode lijkt ook in België wenselijk, maar wel behoort het parlement dan een zekere reserve in acht te nemen. Dit is meer een kwestie van maat dan van principe. Anders dan in Nederland kan een minderheid van het parlement, zelfs niet de oppositie, de bijeenroeping van het parlement niet vorderen.

Verder vindt de afdeling geen juridische bezwaren tegen het aanzeggen van ontslag met onmiddellijke ingang aan een individuele minister, door een wantrouwensvotum van het parlement, ook wanneer het kabinet demissionair is. Het zich voordoen van een dergelijke gebeurtenis zal echter in hoge mate door (partij)-politieke omstandigheden bepaald worden. Er werd ook nog gewezen op de bijzondere positie van de Nederlandse staatssecretarissen van een demissionaire regering.

Ook is men het erover eens dat een overgangskabinet, dat materieel demissionair is — een figuur die in het Belgische recht onbekend is — ook formeel demissionair kan worden door een wantrouwensvotum van het parlement, met als gevolg een verminderde bevoegdheid.

Tenslotte is de afdeling de mening toegedaan dat het begrip "lopende zaken" hetzelfde als "al wat strikt nodig is te doen in 's lands belang". Er werd op gewezen dat beide omschrijvingen onvoldoende duidelijk zijn. Althans was men het erover eens dat bij voorbaat geen enkele handeling van het begrip "lopende zaken" uitgesloten kan worden. Voor de interpretatie van die begrippen zijn voornamelijk elementen het niet-politiek belang van de zaak en/of haar dringende noodzakelijkheid.

M. Boes

Afdeling Strafrecht

In deze afdeling, die handelde over "de rechtspositie van de gedetineerde in Nederland en België", werd na een korte inleiding van de onderscheiden rapporteurs de vraag gesteld of aan de gedetineerde wel degelijk "bepaalde rechten" en de mogelijkheid om deze af te dwingen kunnen worden verleend.

Afgezien van het feit dat iedereen het erover eens was dat ook de gedetineerde een aantal grondrechten niet kunnen ontnomen worden, bleek er een fundamenteel verschil in opvatting te bestaan tussen de Nederlandse deelnemers en de meerderheid van de Belgische en dit zowel wat de zuiver penitentiaire behandeling als wat het systeem van de vervroegde invrijheidstelling betreft.

De Nederlandse leden gingen uit van het standpunt dat de gedetineerde wel degelijk "rechten heeft" en dat dit tot uiting komt in het bestaande rechtsstelsel van hun land.

De vraag werd desbetreffend gesteld of het trouwens geen onderdeel dient te zijn van de resocialisering van de delinquent hem tijdens het gevangenisleven te leren de rechten die hij bezit uit te oefenen.

De meerderheid der Belgische leden daarentegen meenden dat men niet kon spreken van eigenlijke rechten van de gedetineerde. De persoonlijke ingesteldheid van de delinquenten, die een bijzondere groep vormen waarbij geen parallel getrokken kan worden met de doorsnee burger, laat dit volgens hen niet toe. Zij verkiezen het uitstel waarbij de wetgeving zich niet rechtstreeks richt tot de gedetineerde maar wel tot het penitentiair bestuur dat een aantal onder-richtingen en verplichtingen opgelegd wordt en dat soepel naargelang van de omstandigheden kan optreden door het verlenen of intrekken van een aantal gunsten.

Ten aanzien van de toekomst waren de Nederlandse leden van oordeel dat zowel wat de interne als externe rechtspositie van de gedetineerde betreft elk overheidsbeleid judicieel dient te worden getoetst.

Het wetsontwerp tot wijziging van de Beginselenwet gevangeniswezen, op 29 maart 1973 ingediend door de minister van Justitie bepaalt dan ook dat de gedetineerde in een gevangenis of huis van bewaring bij de Commissie van Toezicht beklag kan doen over (a) een hem opgelegde disciplinaire straf, (b) een weigering tot het utiëren of verlenen van voor hem bestemde of tot hem geschreven brieven en andere stukken, dan wel om volgens de daarvoor in het gesticht geldende regeling bezoek van bepaalde personen te ontvangen, (c) enige andere hem door of vanwege de directeur opgelegde maatregel waarbij wordt afgeweken van de rechten die hij aan de in het gesticht geldende voorschriften kan ontleen.

Dit klaagschrift wordt behandeld door een uit haar midden benoemde beklagcommissie van drie leden, onder voorzitterschap van een zittend magistraat.

Door een aantal Nederlandse leden werd opgemerkt dat deze beklagcommissie, die te oordelen heeft over de beslissingen van de directeur van de instelling, beter onafhankelijk had gestaan van de Commissie van Toezicht die tot op heden eigenlijk steeds gefunctioneerd heeft als klankbord voor deze directeur, die er met de moeilijkheden die hij onder-vindt terecht kan. Anderen deelden deze vrees niet en zeiden

vertrouwen te hebben in de onafhankelijkheid van de voorzittende magistraat.

Tevens werd het door sommigen wenselijk geacht dat de gedetineerde zich zou kunnen laten bijstaan door zijn advocaat, terwijl ook een eventuele tussenkomst van het openbaar ministerie overwogen werd.

De meerderheid van de Belgische leden meenden daarentegen dat de zuivere interne penitentiaire behandeling onder de uitsluitende en algehele verantwoordelijkheid van de penitentiaire administratie dient te blijven. Zij vrezen inderdaad dat het instellen van een mogelijkheid tot beroep tegen de beslissing van de directeur van de instelling diens gezag ernstig zou ondermijnen ingeval een aantal van zijn beslissingen vernietigd worden.

Om dezelfde reden verwerpen zij tevens de instelling van een "Rechter belast met de uitvoering van de straf", waarbij verwezen werd naar de nadelen van dit systeem in Frankrijk, waar de tegenstrijdige beslissingen van de directie enerzijds en de rechter anderzijds tot spanningen zou hebben geleid die aan de bekende mouterijen ten grondslag gelegen zouden hebben.

Wat de externe rechtspositie betreft, wordt in het Nederlandse wetsontwerp tot aanvulling van de wettelijke voorschriften betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling eveneens getracht de gedetineerden ter zake meer rechtsbescherming te bieden.

Zo wordt hun de mogelijkheid geboden beroep aan te tekenen tegen de beslissing van de minister om op het wettelijk toegestane tijdstip de voorwaardelijke invrijheidstelling niet te verlenen, deze te schorsen of te herroepen.

Dit beroep wordt behandeld door een bijzondere kamer bij het Gerechtshof te Arnhem, bestaande uit drie leden van het Hof en twee niet tot de magistratuur behorende leden, waarbij de gedetineerde zich kan laten bijstaan door zijn advocaat en het openbaar ministerie gehoord wordt.

De Belgische leden wensten de vervroegde invrijheidstelling en het post-penitentiair beleid toevertrouwd te zien aan een commissie voorgezeten door een zittend magistraat en bestaande uit vertegenwoordigers van de administratie en penitentiaire deskundigen, met adviserende tussenkomst van het openbaar ministerie en de advocaat van de beklaagde, zonder dat dit tot een nieuw contradictoir debat zou mogen leiden. Tegen de beslissingen van deze commissie zou volgens de meeste leden geen beroep mogelijk zijn.

De instelling van een dergelijke commissie en de daarbij gepaard gaande ontneming van het beslissingsrecht aan de minister is onder meer wenselijk daar thans al te vaak dient vastgesteld dat heel wat beslissingen genomen worden onder politieke druk op het niveau van de ministeriële kabinetten.

André De Becker

Afdeling Privaatrecht

Recentelijk voorzien steeds talrijker reglementeringen in een eenzijdig controlerend optreden van de administratieve overheid d.m.v. het vereiste van een vergunning (machtiging, toelating).

Bij het verlenen van een door de wetten of reglementen vereiste vergunning staat de verlenende administratieve overheid in principe voor het algemeen belang. De vraag kan gesteld worden naar de invloed van het bezitten of niet bezitten van een vergunning op de aansprakelijkheid van de vergunningsplichtige tegenover een belanghebbende particulier.

De Nederlandse en Belgische rechtspraak volgen in deze kwestie een eigen en verschillende lijn. De Nederlandse approach is immers gebaseerd op de leer van de relatieve onrechtmatigheid (normenbestemmingsleer, schutsnormtheorie). In België daarentegen geldt traditioneel de leer van de absolute onrechtmatigheid. Bovendien manifesteert zich in België een grotere terughoudendheid van de gewone recht-

ter om een door de administratieve overheid getroffen beslissing ongedaan te maken. Naast principiële bezwaren op grond van een doorgetrokken theorie van scheiding van de machten lijken hieraan ook doelmatigheidsoverwegingen ten grondslag te liggen. Men mag niet vergeten dat in België tegen de door de overheid getroffen beslissing in een voor alle belanghebbenden openstaande administratiefrechtelijke rechtsgang voorzien is, voor de Raad van State.

Aan de hand van de preadviezen van de heren H.A. Groen (Nederland) en H. Cousy (België) werden enkele verschillpunten van de Belgische en Nederlandse jurisprudentie geformuleerd die tot basis gediend hebben voor de gedachtenwisseling in de werkvergaderingen.

1. "Naar Belgisch recht heeft de verleende vergunning geen invloed op de privaatrechtelijke aansprakelijkheid, naar Nederlands recht — afhankelijk van de aard van de vergunning, het belang, nagestreefd door de regeling waar de vergunning op berust, en de omstandigheden van het geval — wel".

In België betekent de vergunning voor de vergunninghouder geen vrijbrief wat zijn privaatrechtelijke aansprakelijkheid betreft. Deze formulering is echter voor verfijning vatbaar. Volgens de Belgische jurisprudentie sluit een geldige en regelmatig bekomen vergunning het bestaan van een fout niet uit; de vergunning beïnvloedt echter wel de sanctie. De radicale sanctie van sluiting of stopzetting wordt niet uitgesproken wanneer gehandeld is op grond van een door de administratieve overheid verleende vergunning.

Anders dan in België zal volgens de Nederlandse jurisprudentie het bestaan van een overheidsvergunning de privaatrechtelijke aansprakelijkheid van de vergunninghouder t.a.v. belanghebbende derden opheffen, indien op grond van de "omstandigheden" blijkt dat geen zelfstandige zorgvuldigheidsplicht is blijven bestaan. Die toetsing van de omstandigheden door de rechter heeft niet altijd tot een bevredigende uitspraak geleid. Blijkbaar schuilde het gebrekkige echter niet in de door de jurisprudentie ontwikkelde beginselen, maar in een efficiënte toepassing. Zo is aan het Lek-arrest van 14 juni 1963 van de Hoge Raad verweten dat niet onderzocht werd of in casu de belangenafweging door de administratieve overheid gebeurd was volgens de beginselen van behoorlijk bestuur.

N.a.v. de discussie voelden de Belgische deelnemers voor een versoepeling van de juiste betekenis van de vergunning in de zin van het Nederlandse standpunt; in de Belgische jurisprudentie zou zich dus een differentiatie dienen te ontwikkelen, waardoor op grond van de omstandigheden van het geval de vergunninghouder van zijn privaatrechtelijke aansprakelijkheid ontheven zou kunnen zijn.

Als zulke omstandigheden kunnen in aanmerking genomen worden: de *behoorlijke* belangenafweging door de administratieve overheid, waarin al dan niet het persoonlijk belang van de derde aan bod kwam of moest komen; de *behoorlijke* organisatie van een voorafgaande inspraakprocedure; de technische en financiële mogelijkheden van de vergunninghouder om bijkomende zorgvuldigheidsmaatregelen te nemen. Deze voorafgaande belangenafweging zou echter slechts van privaatrechtelijke aansprakelijkheid ontheffen in zover de schade voorzienbaar was en dus mede in aanmerking kon worden genomen bij het verlenen van de vergunning. De enige omstandigheid die een absolute invloed op de aansprakelijkheid na vergunning zou kunnen uitoefenen is de rechtsverwerking die zal hebben plaatsgehad doordat de derde belanghebbende op onredelijke wijze nagelaten heeft zijn rechten te doen gelden tijdens de inspraakprocedure.

De standpunten van de Belgische en de Nederlandse delegatie verenigden zich in de opvatting *de lege ferenda*, dat in beide rechtssystemen het proces behoort te worden gemaakt van de wijze waarop de vergunning tot stand kwam.

2. "Naar Belgisch recht mag de rechter, gegeven de overheidsvergunning, géén sancties opleggen die — kort gezegd — tot stopzetting van de vergunde activiteit zouden leiden, terwijl naar Nederlands recht, in dit opzicht aan de rechter geen beperkingen worden opgelegd".

In Nederland speelt het feit van de vergunning geen rol wat de aard van de privaatrechtelijke sancties betreft. In België heeft het bestaan van een regelmatige vergunning juist op dat punt een invloed: de Belgische rechter zal in geval van zodanige vergunning nooit een specifiek herstel bevelen in de vorm van een stopzetting of afbraak. In twee recente Cassatie-arresten (Cass., 27 april 1962, R.W., 1962, 63, 57; Cass., 26 november 1974, R.W., 1974, 75, 1768) is dit principe opnieuw geformuleerd, met de precisering dat evenmin maatregelen opgelegd mogen worden die strijdig zijn met de door de overheid in het algemeen belang opgelegde maatregelen, of die de zelfs tijdelijke sluiting zouden betekenen.

Door de deelnemers aan de vergaderingen werd deze terughoudendheid van de Belgische rechter eerder betiteld als een doelmatigheidsoverweging dan als een toepassing van de scheiding der machten. Zoals hierboven reeds opgemerkt werd staat aan belanghebbende derden ter vrijwaring van hun rechten trouwens de vordering tot nietigverklaring open voor de Raad van State.

Hoewel principieel niets de Nederlandse rechter weerhoudt om stopzetting uit te spreken, zal men ook in zijn houding een zekere schroom bespeuren om zulke ingrijpende maatregel te bevelen. Niet in het minst zal het "fait accompli" een factor van betekenis zijn die de Nederlandse rechter op zijn beurt tot terughoudendheid zal inspireren.

Het verschil tussen beide rechtsstelsels wat de vormen van herstel betreft, blijkt dus overwegend theoretisch te zijn. In de praktijk zal de Belgische rechter trouwens wel eens het resultaat van de stopzetting bekomen d.m.v. een omvangrijke schadevergoeding (verkapte dwangsom?). Omgekeerd wordt door een aantal Nederlandse auteurs bv. m.b.t. industrieschade beweerd dat schadevergoeding de onrechtmatigheid doet ophouden, met als gevolg dat de activiteit niet meer voor stopzetting in aanmerking komt.

Een van de Belgische deelnemers verdedigde de opvatting volgens welke stopzetting als een burgerlijk recht op schadeloosstelling niet aan de bevoegdheid van de burgerlijke rechter mag onttrokken zijn, op straffe van miskennen van art. 92 Grondwet.

3. "Bij een handelen zonder vergunning is de handelende naar Nederlands recht slechts aansprakelijk als de regeling strekt tot bescherming van het getroffen belang, terwijl naar Belgisch recht dit handelen zonder meer als een fout geldt".

Er werd aan herinnerd dat 21 jaar geleden in het kader van de Vereniging vergaderd is over de problematiek van de onrechtmatige daad.

De tegenstellingen tussen de Belgische en de Nederlandse opvatting waren toen naar verluid veel scherper dan heden het geval blijkt te zijn.

In Nederland heeft zich sedertdien een verruiming gemanifesteerd van het begrip "beschermd belang", bv. doordat aangenomen wordt dat een wettelijke regeling, hoewel ze getroffen werd met het oog op een welbepaald belang, niettemin een zekere projectie kan hebben op de belangen van andere derden. Ook deze laatste belangen kunnen dan in aanmerking genomen worden voor het vaststellen van een aansprakelijkheid van de vergunninghouder. In de loop der jaren kan zich dus een zekere verschuiving voordoen in de beschermingsomvang van een wettelijke regeling. In dezelfde zin wordt in andere gevallen aanvaard dat het belang van een derde geschaad is niet door de geschreven norm, maar door een complementaire ongeschreven norm (Tandartsenarrest).

Van de andere kant is ook de theorie van de absolute onrechtmatigheid genuanceerd geworden. Tot onrechtmatigheid

mag niet besloten worden op grond van een toevallig element van de schadeverwekkende handeling. Het causaal verband moet aanwezig zijn tussen de schade en de onrechtmatige daad in haar geheel beschouwd.

Als gevolg van deze nuancerings van beide theorieën zal tenslotte het antwoord op de vraag naar de aansprakelijkheid van de vergunningsplichtige in België en Nederland gelijklopen wat de vaststelling van de gelaedeerde belangen betreft.

4. "Als iemand zonder vergunning gehandeld heeft en een ander daar schade door lijdt, is dan het feit dat hij de vergunning, indien aangevraagd, waarschijnlijk, resp. zeker, zou hebben verkregen, een reden om geen aansprakelijkheid aan te nemen?"

In België wordt niet gedifferentieerd naargelang de persoon die zonder vergunning handelt al dan niet voldoet aan de voorwaarden om de vergunning te bekomen. Handelen zonder vergunning is een fout zonder meer. Bestaat er een causaal verband tussen de schade van de derde en dat handelen, dan is er aanleiding tot aansprakelijkheid. De rechter zal schadevergoeding opleggen, zelfs stopzetting bevelen.

In Nederland worden daarentegen in principe gelijk behandeld de vergunninghouder en hij die de voorwaarden vervulde voor het bekomen van een vergunning. Deze gelijke behandeling zal zich echter slechts kunnen uitstrekken tot handelingen waarvoor de vereiste vergunning verleend wordt op grond van een overheidsbeschikking met gebonden karakter. Bij niet gebonden (vrije) overheidsvergunning belet het element van onzekerheid dat de rechter zou kunnen toetsen op rechtmatigheid. Voor zover alle voorwaarden vervuld waren gedurende de hele periode vóór het verkrijgen van de vergunning, legitimeert het verkrijgen van de vergunning in principe dus ook voor het verleden, hoewel de vergunning geen terugwerkende kracht heeft. Tijdens de gesprekken werd verdedigd dat in bepaalde gevallen nochtans (bv. hinderwetgeving) de aard van de vergunning niettemin niet toelaat dat de schade die de derde ondervond vóór het verlenen van de vergunning, voor het verleden gelegitimeerd zou zijn vanaf het ogenblik dat rechmatig gehandeld wordt op grond van een vergunning.

4.b. In aansluiting op de problematiek van het handelen zonder vergunning werd onderzocht het geval van een verleende vergunning die achteraf onwettig verklaard wordt (door de rechter), ingetrokken (door de overheid) of vernietigd (door de overheid).

De situatie van de onwettige vergunning of de intrekking van de vergunning wegens niet-naleven van de opgelegde voorwaarden, is analoog met het ontbreken van een vergunning.

Toch dient hier de schuldvraag gesteld te worden. De vergunninghouder zal soms, maar niet altijd, kunnen vrouwen op de schijn van rechtmatigheid.

Er werd gesuggereerd dat er een grotere zorgvuldigheidsplicht op de vergunninghouder zou rusten in geval van onwettigheid van de vergunning dan wel in beide andere gevallen. De vergunninghouder zou slechts vrijuit gaan in geval van "ignorance légitime" van de onwettigheid. De daaraan beantwoordende Nederlandse formulering luidt dat wanneer het de vergunninghouder duidelijk had moeten zijn dat de vergunning niet in redelijkheid verleend had kunnen worden, zijn aansprakelijkheid onverminderd blijft; de zorgvuldigheid brengt mee dat hij zijn houding zelf had moeten bepalen.

De bewijslast van de onzorgvuldigheid zal op de derde rusten die beweert gelaedeerd te zijn.

De sanctie van een handelen in die omstandigheid zou evenwel, rekening houdend met het "fait accompli", geenszins een bevel tot afbraak zijn, maar een schadevergoeding, hoogstens een bevel tot stopzetting. *Anne-Marie Colaert*

EUROPEES RECHT

Werkzaamheden van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

I. Balans 1975

Er werden 78 arresten gewezen, waarvan 11 in rechtstreekse beroepen, 45 bij wijze van prejudiciële beslissing (na verwijzing door de nationale rechterlijke instanties der Lid-Staten); 22 beroepen betroffen op een of andere wijze het recht der ambtenaren van de Gemeenschap; 183 openbare terechtzittingen; 5 uitspraken in kort geding; 80.000 bladzijden documentatie, waarvan 32.962 vertaald door de vertaalafdeling in de zes officiële talen der Gemeenschap: — ziedaar enkele cijfers over de werkzaamheden van het Hof van Justitie in 1975 waarvan het algemeen overzicht binnenkort verschijnt.

In 1975 is het Hof in 130 zaken geadieerd: 2 beroepen wegens nalaten, ingesteld door de Commissie tegen de Lid-Staten, 1 beroep van een Lid-Staat tegen de Commissie; 32 beroepen van natuurlijke of rechtspersonen tegen de Commissie of de Raad; 26 beroepen van ambtenaren en 69 verzoeken om een prejudiciële beslissing.

Uit deze cijfers blijkt: een sterke verhoging van het aantal zaken ten opzichte van 1974 (met 14 %); een grote vermeerdering van de verzoeken om een prejudiciële beslissing (100 %); een beter evenwicht in de nationale herkomst van de verwijzingen en een grotere afwisseling in het onderwerp; een zeer duidelijke vermindering van het aantal ambtenarenberoepen ten opzichte van de voorafgaande jaren.

Op dinsdag, 13 januari is het Hof weer met zijn werkzaamheden begonnen.

II. Conclusies

Zaak 59/75

Openbaar ministerie/Manghera

(procestaal Italiaans)

Verzoek om een prejudiciële beslissing van het Tribunale di Como inzake de rechtstreekse toepasselijkheid van artikel 37 EEG (tabaksmonopolie).

Advocaat-generaal: J.P. Warner.

Zaak 63/75

Fonderies Roubaix/Fonderies Roux

(procestaal Frans)

Verzoek om een prejudiciële beslissing van het Cour d'Appel te Parijs, inzake de uitlegging van verordening nr. 17 (Mededinging).

Advocaat-generaal: G. Reischl.

Zaak 87/75

Conceria Bresciani/Amministrazione delle Finanze

(procestaal Italiaans)

Verzoek om een prejudiciële beslissing van het Tribunale di Genova, inzake de verenigbaarheid met artikel 13 EEG en artikel 2 van de Overeenkomst van Jaende van geldelijke lasten, opgelegd voor de sanitaire controle van ruwe runderhuiden bij invoer in de EEG.

Advocaat-generaal: A. Trabucchi.

III. Mondelinge behandeling

Zaak 94/75

Süddeutsches Zucker/Hauptzollamt Mannheim
(procestaal Duits)

Mondelinge opmerkingen van partijen. Verzoek om een prejudiciële beslissing van het Finanzgericht Baden-Württemberg: uitlegging van artikel 1 van verordening (EEG) nr. 142/69 van de Commissie — 25.1.1969 — tot vaststelling van enkele uitvoeringsbepalingen welke noodzakelijk zijn voor de toepassing van het quotasysteem in de sector suiker.

Zaken 98 en 99/75
Carstens & Hoff/Oberfinanzdirektion Frankfurt

(procestaal Duits)

Mondelinge opmerkingen van partijen. Verzoek om een prejudiciële beslissing van het Bundesfinanzhof: uitlegging van de tariefposten 69.12 A, 69.13 A, 69.12 C, en 19.13 C (keramische produkten).

RECHTERLIJK LEVEN

Een nieuw gebouw voor het Vredegerecht te Sint-Truiden

Op 15 december 1975 werd het nieuw gebouw van het vredegerecht — ook politierechtbank — te Sint-Truiden officieel geopend.

In aanwezigheid van de eerste voorzitter van het Hof van Beroep, de gouverneur van de provincie, de kabinetschef van de ministers van Justitie en Openbare Werken en talrijke prominenten, hield de heer H. Roelandts, vrederechter van het kanton Sint-Truiden, een hooggestemde rede. Een passage ervan volgt hierna:

"Het is in dit gebouw, vol licht en klaarheid, dat het modern confort er ongetwijfeld toe zal bijdragen het gerecht verder te blijven helpen bij zijn oude en steeds actuele betrachtning van "aan ieder te geven wat hem toekomt"; "Cuique suum", "Ieder het zijne". Geheel ons recht kan immers in die rechtspreuk samengevat worden, en steeds zal de inhoud ervan naar best vermogen door ons uitgewerkt worden. Anderzijds weet U bij ervaring, en het adagium "summum jus, summa injuria" herinnert er met stoutmoedigheid aan, dat al wie onvoorwaardelijk tracht te veroveren wat hem toekomt, om zijn eisen door te voeren tot de uiterst legale grens, in werkelijkheid reeds de grenzen der rechtvaardigheid heeft overschreden; hij bezit zo niet meer die geestesgesteldheid welke vóór alles de eendracht en de sociale vrede zoekt en aanvaardt en om die te bewaren bereid is materieel verlies te lijden.

Het is in deze gedachtengang dat steeds voor ogen dient te worden gesteld dat bestraffing nooit een doel op zichzelf mag zijn, want de bestraffing moet de verbetering van het individu tot gevolg hebben, m.a.w. zij moet doeltreffend zijn. De rechter is er niet om te veroordelen, wel om "recht" te spreken, en "het recht" is een algemeen door de mens gecreëerd systeem dat geroepen is om de gedragingen en de verhoudingen van de mens in de gemeenschap in een geordend verband te regelen. Het is ook in het licht van deze beschouwingen, dat mag onderstreept worden, dat het gezag steeds sterk genoeg moet zijn om geen dwang nodig te hebben en verlicht genoeg om te overtuigen.

Ik dacht dat het in deze optiek past, op een dag als heden, bij de opening van het nieuw vredegerechtsgebouw, naast het materieel schone, ook het licht even te werpen op de geestelijke vernieuwing van deze tijd. Spijtig genoeg moeten we vaststellen dat wanneer mensen zich opsluiten in een gesloten systeem, wanneer zij een mentaliteit aannemen die zij als definitief en niet te verbeteren beschouwen, zij geen mogelijkheden meer hebben om bruggen te slaan tot communicatie met anderen. Zij zonderen zich af in zelfvoldaanheid en hoogmoed. En, dit is waar zowel voor sociale groepen als

voor afzonderlijke personen. Zij zijn dan meer en meer bezig met hun eigen gedachten. Zij worden hard en steeds minder sociaal. Zij zetten zich vast in hun eigen afgeslotenheid. Zij komen er zelfs toe anderen, die niet hun mening delen, uit te stoten of te weren. Zulke mensen missen de echte gemeenschapsgeest die vraagt dat wij op de eerste plaats onze grenzen doorbreken om begrip voor een eventuele samenwerking te zoeken bij al diegenen en alles wat momenteel buiten onze geestelijke grenzen verzuild staat.

Immers, om een gemeenschap levensvatbaar en evenwichtig te houden, moeten de leden zowel gemeenschapsgeest als gezag aanvaarden. Ontbreekt nu echter de gemeenschapsgeest, dan wordt die gemeenschap een structuur zonder ziel. Inbreng van iedereen zou ontbreken en meteen ook uitwisseling en echte wederzijdse communicatie.

Wordt het gezag niet aanvaard dan loopt de gemeenschap gevaar vlug een ongeorganiseerde massa te worden. Zij heeft een ruggegraat nodig om samenhang te verzekeren. Het gezag staat immers ten dienste van de eenheid. De gezagsdragers moeten er zich echter wel van bewust zijn dat zij verantwoordelijkheden hebben, dat hun bevoegdheid ook grenzen heeft en dat zij slechts goed zullen bevelen als zij goed kunnen luisteren. De leden van hun kant moeten echter vertrouwen opbrengen voor hun leiders.

Eindelijk, dient ook nog een laatste facet van het gerecht te worden belicht; want vaak wordt deze echter als ongekend vergeten en nochtans is het iets essentieels te weten dat ook het gerecht het subjectief, ja zelfs het objectief geluk van de mens in de samenleving bevordert.

In één woord, wij zijn ook bouwers van stille innerlijke vreugde voor iedereen in een geordende gemeenschap.

Zo zijn wij optimisten, vandaag en morgen. Optimisme, jawel, in de wijsgerige zin, volgens welke deze wereld, niettegenstaande de schijnbare onvolkomenheden die er bij de bijzondere dingen in voorkomen, toch volmaakt of ten minste de beste onder de mogelijke is en niet anders is dan hij zijn kon".

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen Over de Ombudsman

Op 22 januari 1976 hield prof. dr. P. Suetens voor de Vlaamse Conferentie een voordracht over de 'Ombudsman'.

Voorzitter mr. L. Dreessen leidde de spreker in. Als titularis van de leerstoel Administratief Recht aan de K.U.L., en als adjunct-kabinetschef van de minister voor Hervorming der Instellingen verklaarde hij de spreker wel uiterst competent om ons over de ombudsman te onderhouden.

Het werd een verhelderend betoog, waarin oorsprong, inhoud en beoordeling van de ombudsman (in het wetsvoorstel-Glinne van 1974 bij ons "Commissaris van het Parlement" genoemd) duidelijk werden geschetst.

Hoewel deze "klachtenman" essentieel slechts een aanvullende functie heeft voor gevallen van belangenschending door de uitvoerende macht, betwijfelde spreker toch het nut van deze figuur in ons rechtsbestel. Er is niet alleen de evolutie in de rechtspraak bij de Raad van State, die meer en meer vernietigt omwille van de "onbehoorlijkheid" van de overheidshandeling, zelfs indien ze strikt genomen juridisch onaanvechtbaar is, er is ook de ruime bevoegdheid van de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg in kort geding, die spreker zou wensen te zien evolueren naar het Nederlandse voorbeeld. Bovendien zijn er tal van bestaande middelen en structuren om eveneens de overheid op de vingers te tikken.

Indien men toch komt tot de instelling van een Belgische ombudsman (het zullen er duidelijk minstens twee moeten zijn gelet op de taalgemeenschappen), dan dient men in ieder geval te zorgen dat hij over een ruime en effectieve bevoegdheid beschikt.

Na enkele vragen te hebben beantwoord, gesteld vanuit het talrijk opgekomen publiek van magistraten en advocaten, werd deze interessante vergadering besloten met een stemmige receptie, aangeboden door de *Hypothekaire Beleggingskas*, in wier lokalen de vergadering werd gehouden.

L.D.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

Colloquium over de staatshervorming

Diverse reacties die volgden op het colloquium over de hervorming van de staatsinstellingen dat op initiatief van de heer R. Vandekerckhove, minister voor Hervorming der Instellingen, door de Universitaire Instelling Antwerpen op 10 januari 1976 werd ingericht, hebben het belang van deze studiedag volkomen bewezen.

De ernstige voorbereiding heeft daartoe in niet geringe mate bijgedragen. Het was een gelukkig idee de titelvoerende hoogleraar van de leerstoel staatsrecht van de vier nederlands-talige universiteiten te vragen in volle academische vrijheid een advies uit te brengen over de staatshervorming, dat niet moest uitgaan van op dit ogenblik politiek haalbare betrachtingen. Naar hun eigen aard en temperament, hebben de vier preadviseurs met hun geschriften heel wat stof tot nadenken geboden.

Volgens prof. De Meyer (K.U.L.) zal men in België nooit tot een pacificatie kunnen geraken indien men de taalgemeenschappen als beleidsgemeenschappen wil beschouwen. Volgens hem is nooit op overtuigende gronden aangetoond dat de aan België door de Grondwet van 1831 gegeven structuur, met haar drie beleidsniveaus, dat van de Staat, dat van de provincies en dat van de gemeenten, in haar wezenlijke elementen niet meer aan de "hedendaagse realiteit" zou beantwoorden. Via een duidelijke versterking van de bevoegdheden van de provincies, kan men aan aangepaste formules denken.

Op basis van een rechtsvergelijkend onderzoek is prof. Mast (R.U.G.) van oordeel dat de overal merkbare schoolvergroting van alle problemen, op onweerstaanbare wijze, de federale banden in alle bondsstaten nader heeft toegehaald. De vraag blijft gesteld of zij die in België het federalisme voorstaan een vast idee hebben van de eindfase van de op gang te brengen staatshervorming en van de beperkingen welke het federaal verband aan de bevoegdheid van de organen van de deelgemeenschappen zou opleggen. Naar zijn inzicht verscherpt in een federaal verband de dualiteit van de deelgemeenschappen de tegenstellingen, bemoeilijkt zij de compromissen en hindert zodoende de werking van de instellingen.

Prof. Rimanque (U.I.A.) twijfelt eraan of binnen de huidige Grondwet een eenvoudig, doorzichtig staatsrechtelijk overtuigend organigram kan worden opgesteld. In de huidige stand van zaken lijkt het verstandiger de uitvoering van artikel 107^{quater} uit te stellen, tot op het ogenblik dat een ruim en gefundeerd akkoord bestaat over de toekomstige evolutie van de instellingen. Men moet ervoor waken dat de meest ingrijpende wijziging aan ons politiek bestel sedert 1831 niet alleen de goedkeuring wegdraagt van de verantwoordelijke politici, doch ook door de bevolking wordt aanvaard. Voor het overige zou hij geen bezwaar zien in een ombouw van de staat naar een federaal model waar de volheid van bevoegdheid berust bij de deelstaten en de federale organen die bevoegdheden zouden hebben die de Grondwet hun uitdrukkelijk toekent.

Merkwaardig in het advies van prof. Vermeulen (V.U.B.) was zijn diagnose van de vestiging van de franstalige burgerlijke dominantie in België en zijn beschrijving van de evolutie die de Vlaamse bevolkingsmassa sedert 1831 heeft meegemaakt. Hiervan uitgaande schetste hij vervolgens zijn ideeën over "zelfbestuur en Belgische Unie".

De acht leden van het panel, nl. volksvertegenwoordiger Baert en de professoren Baeteman, Calewaert, Derine, Houben, Senelle, Van Impe en Van Rompaey die de politieke stromingen in het Vlaamse landsgedeelte in mindere of meer-

dere mate vertegenwoordigen, vergrootten de diversiteit van de visies over de staatshervorming.

De voorzitter van deze gespreksdag, prof. Mertens de Wilmars, maakte de volgende synthese:

1° de huidige structuren zijn tegelijkertijd onafgewerkt en te zwaar. De werkzaamheden om tot een vereenvoudiging van de structuren te komen, moeten worden voortgezet;

2° het lijkt onafwendbaar dat deze structuurwijziging verder zal moeten worden doorgevoerd via een grondwetsherziening;

3° geen duurzame staatsvorm kan worden gevestigd op georganiseerd wantrouwen. Het zal niet mogelijk zijn deels-gewijze te werk te gaan. Een globale uitbouw zal nodig zijn, wil men een ernstige kans op pacificatie maken;

4° het specifieke van het Belgische systeem berust op de tweeledigheid van de gemeenschappen. Hun grote bevoegdheidstoefloeiingen blijken onafwendbaar, maar over de technische verwezenlijkingen bestaat geen eensgezindheid;

5° over Brussel bestond een ruime consensus van Vlaamse zijde. Een grote mate van convergentie van het anders zijn van Brussel is naar voren gekomen en vrij algemeen werd aanvaard dat Brussel een bijzonder statuut moet krijgen waarbij het begrip 'stadsgewest' dikwijls werd genoemd;

6° de voorzitter verklaarde zich verrast door de vrees voor ideologische dominantie die door sommige sprekers werd geuit.

Al hebben wij het gevoel dat het colloquium in een bijzondere serene atmosfeer de confrontatie van ideeën heeft mogelijk gemaakt en duidelijk heeft gesteld dat men met bepaalde eisen voorzichtig moet zijn (wij denken hier bijvoorbeeld aan het probleem van de sub-nationaliteit die de Brusselse Vlamingen meer nadelen dan voordelen zou kunnen bezorgen), dan zal het voor de minister voor Hervorming der Instellingen evenwel niet gemakkelijk zijn om een algemene synthese uit te werken.

De pers trok alvast uiteenlopende conclusies uit het colloquium. In een krant kon men lezen: "Federalisme met z'n tweeën krijgt de bovenhand" en in een andere krant heette het dat "het federalisme met z'n tweeën dood geboren is".

Precies op het punt waar de grootste consensus bestond, was de reactie van franstalige zijde het grootst. In *Le Soir* van 16 januari 1976 vermeldde de heer Fallon in zijn artikel "Bruxelles, la mal-aimée" dat een Groot-Brussel, of een rijksgedebiet of een stadsgewest als mogelijke formules door de franstalige Brusselse mandatarissen niet zullen aanvaard worden.

Het ziet er dus naar uit dat in een nabije toekomst een globaal akkoord niet zal kunnen worden bereikt.

De gewestvorming gaat haar weg, maar de vraag rijst of wij niet in mindere of meerdere mate tot solidariteit zullen gehouden zijn. Daarover werd niet gehandeld.

Vroeger hebben wij reeds uiteengezet dat een onderscheid bestaat tussen de functionele en de politieke gewestvorming. De functionele gewestvorming waarvan de beste illustratie de Wet van 15 juli 1970 is, baant zich een weg via de bestaande structuren, zonder uitsluiting van de provinciale, terwijl in de huidige stand van zaken de politieke gewestvorming vooral om technische redenen en ook om louter politieke redenen niet uitvoerbaar lijkt.

Artikel 107^{quater} is plots ter tafel gelegd tijdens de gesprekken van de werkgroep van de 28 in oktober 1969. Het veroorzaakte gewestkampen en heeft aangetoond dat men de politieke onrijpe vruchten moet schuwen om institutionele diarree te vermijden.

Prof. dr. W. Lambrechts
Adj.-secretaris-generaal van het Studie-
centrum voor Politieke Hervormingen

Een verzoek van studenten om "begrijpelijke taal" in de uitspraken van de Nederlandse Raad van State

Het *Nederlands Juristenblad* (3 januari 1976, afl. 1, 31) meldt dat op 2 december 1975 een aantal juridische studenten van de Erasmus Universiteit te Rotterdam een petitie hebben aangeboden aan de Raad van State, waarin zij verzoeken om in de toekomst de uitspraken van de Raad van State in voor Nederlanders begrijpelijke taal te stellen.

In de tekst van de petitie worden de volgende bezwaren opgesomd:

- a. de zinsconstructies zijn onnodig ingewikkeld, ook al door de opeenstapeling van bijzinnen;
- b. de zinnen zijn dikwijls onleesbaar lang;
- c. elk besluit bestaat in fetie uit één lange volzin, die zich soms over een tiental pagina's uitstrekt;
- d. het veelvuldig gebruikmaken van ouderwetse woorden; termen als "in hoofde dezes", "onderwerpelijk" en "vorenge-noemd" zijn enkele voorbeelden daarvan;
- e. dikwijls wordt een wetsartikel volledig geciteerd, terwijl een gedeeltelijke parafrase voldoende zou zijn; in het bijzonder geldt dit voor artikel 2, lid 1, van de wet b.a.b. (beroep administratieve beschikkingen);
- f. de k.b.'s bezitten weliswaar een logische opbouw, maar deze levert geen bijdrage aan de verstaanbaarheid van het besluit, omdat de opbouw niet zichtbaar wordt gemaakt door een goede lay-out.

Naar de mening van de studenten voldoen de uitspraken — waarbij wordt gedoeld op uitspraken in het kader van de administratieve rechtspraak en het administratief beroep — te weinig aan de eis dat rechterlijke beslissingen in begrijpelijke taal en overtuigende vorm moeten worden gesteld. Immers rechterlijke beslissingen zijn alleen acceptabel als hun argumentatie overtuigend is. Bovendien is openbaarheid de enige controle op rechterlijk handelen; en deze openbaarheid heeft alleen enige betekenis als de uitspraken voor iederen duidelijk en begrijpelijk zijn.

Zware verkeersovertredingen — Regres van de verzekeraar

Art. 25, 9°, van het typecontract betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen bevat de bepaling dat de verzekeraar regres op de verzekerde kan uitoefenen indien het ongeval aan een grove fout van de verzekerde te wijten is. Nu worden in de Wet van 9 juni 1975 sommige verkeersovertredingen als "zwaar" aangemerkt. Op de vraag van de senator Maes of die nieuwe regeling niet tot gevolg kan hebben dat bij een groot aantal verkeersongevallen de verzekeraars thans een verhaal gaan uitoefenen tegenover hun verzekerden waar dit vroeger niet mogelijk was, antwoordt de minister van Verkeerswezen het volgende:

Het niet-naleven van enkele essentiële verkeersregels ligt ongetwijfeld aan een groot aantal ongevallen ten grondslag. Het lijdt bovendien geen twijfel, dat het in acht nemen van de reglementering grotendeels afhangt van de toegepaste straffen. Ter zake kan echter worden gezegd, dat het vroegere niveau van de straffen niet van die aard was dat het rijgedrag er efficiënt door beïnvloed kon worden. Dit is dan ook de reden waarom de Wet van 9 juni 1975 een verhoging van de minimumboete invoert voor de als zware inbreuken aangemerkte overtredingen. Het lag bijgevolg hoegenaamd niet in de bedoeling deze kwestie gelijk te stellen of in verband te brengen met de in de verzekeringscontracten opgenomen clausule inzake zware fout. Hieraan is niets gewijzigd. Het is integendeel alleen een kwestie van zwaardere bestraffing van zware overtredingen (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1974-75, 1963*).

Afwijkingen van het Wegverkeersreglement voor de politie

Het kamerlid E. Vansteenkiste heeft de minister van Justitie de vraag gesteld, op welke grond de rechterlijke overheid afwijkingen aan wetten en besluiten kan bepalen, als daar niet uitdrukkelijk in voorzien is bv. voor leden van politiediensten.

In zijn antwoord herinnert de minister eraan dat de rechterlijke overheid geen afwijkingen aan wetten en koninklijke besluiten kan toestaan ten voordele van politiediensten.

Het Wegverkeersreglement behelst enkele bepalingen die niet van toepassing zijn voor wagens van de politie (artt. 88 en 90). Een betwisting in verband met een eventuele afwijking op de wettelijke voorschriften zou tot de bevoegdheid van de rechtbanken behoren (*Vragen en Antwoorden, Kamer, 1974-75, 2265*).

Reserveren van parkeerplaatsen op de openbare weg

Op een vraag van het kamerlid Vandamme antwoordt de minister van Verkeerswezen, dat het voor iemand persoonlijk reserveren van een parkeerplaats strijdig is met het algemene principe dat aan de verkeersreglementering ten grondslag ligt en volgens hetwelk steeds het algemeen belang beoogd moet worden. Inzake de reglementeringsbevoegdheid van de gemeenten geldt hetzelfde principe. Het reserveren van een deel van de openbare weg voor het exclusief gebruik van een bepaalde persoon aan wie zelfs een speciale parkeerkaart afgeleverd zou worden door de gemeenteoverheid, is niet gerechtvaardigd door het algemeen belang en moet integendeel als een privilege met onwettig karakter worden beschouwd (*Vragen en Antwoorden, Kamer, 1975-76, 155*).

In een latere vraag wijst hetzelfde kamerlid erop dat in bepaalde buitenlandse steden parkeerplaatsen op de openbare weg bestemd worden voor de inwoners van de plaatselijke wijk; die hiervoor een maandelijks vergoeding zouden betalen; deze parkeerplaatsen worden aangeduid met een speciaal bord beantwoordend aan parkeerkaarten voor de plaatselijke inwoners. Op de vraag of de gemeentebesturen een dergelijke reglementering ook in België kunnen uitvaardigen, antwoordt de minister met een verwijzing naar zijn vorig antwoord (*ib.*, p. 296).

Radio-elektrische storingen

Alle bromfietsen en motorfietsen moeten uitgerust zijn met een door de R.T.T. erkende ontstoringinrichting. De R.T.T. is daarenboven bevoegd om de stoorstraling van zulke voertuigen te meten. Sporadisch worden op de weg controles verricht. Nominatieve klachten kunnen ingediend worden bij de Dienst voor opsporing van radio-elektrische storingen, Paleizenstraat 42, 1030 Brussel.

Door lichtreclames verwekte storingen kunnen eveneens aan deze dienst worden gesignaleerd. Indien de klacht gegrond is, wordt de stoorder verplicht de noodzakelijke ontstoringmaatregelen te treffen (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1974-75, 1927*, antwoord van de minister van Verkeerswezen op een vraag van de senator Payfa).

TIJDSCHRIFTEN

Revue de Droit Pénal et de Criminologie.

ig. 56, okt. 1975, nr 1.

P. Cornil, Le flambeau passe—J. Baumann, Problèmes modernes de la réforme du droit pénal allemand—A. Normandeau et S. Rizkalla, Conséquences économiques et sociales de la criminalité—Information—Chronique—Bibliographie—Revue—Jurisprudence.

Revue de Droit Pénal et de Criminologie (Tables). 1974-1975.

Mouvement Communal.

ig. 57, oct. 1975, nr 10.

La vie de l'Union—G. Blanquart, La loi du 29 juin 1975 relative aux implantations commerciales—La lecture publique dans l'agglomération liégeoise—N. Debruelle, Libres propos—Dossier commune—Semaine du 3e âge (9-16 novembre 1975)—Actualités—Législation et Jurisprudence (annotées)—Chronique "Assistance publique".

Recueil Dalloz (Sirey).

38e cahier, 1975, 12 nov.

G. Couturier, Les techniques civilistes et le droit du travail—Notes—Jurisprudence—Législation.

Common Market Law Reports.

Vol. VI. Sept. 1975. Part 97.

Cases—Decisions—Legislation.